

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ГРУЗИНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В МІСТІ КИЄВІ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціологія»

Освітній рівень: магістр

Кваліфікація: магістр соціології

Виконавець:

Хелашвілі Аліна Важаївна,
студентка магістратури

Науковий керівник:

Цимбал Тарас Володимирович,
кандидат соціологічних наук, доцент

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *теорії та історії соціології*

Протокол № _____ від «__» _____ 2020 р.

В.о. зав. кафедри _____ доц. Малес Л.В.
підпис

Київ 2020

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

**Рекомендовано
до захисту**

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Стратегії соціальної адаптації грузинської діаспори в місті Києві

Щорічне зростання кількості мігрантів актуалізує вивчення постміграційної адаптації, яка включає в себе такі процеси як вибір міжкультурної стратегії, типу ідентичності, рівня транснаціональності життя, пристосування до економічного та політичного життя країни-реципієнта, набуття соціокультурної компетенції. Весь спектр постміграційних змін в роботі розглянуто і в якості теоретичних основи для аналізу життя мігрантів, і на основі емпіричного дослідження. Об'єктом магістерської є грузинська діаспори міста Київ, тому в роботі наведено історію формування та особливості сучасного становища цієї діаспори, результати дослідження групового рівня адаптації діаспори.

В рамках практичної частини представлено реалізацію дослідження стратегій соціальної адаптації грузинської діаспори. Дослідження відбувалося методом анкетування в онлайн форматі. У висновках отримані дані щодо індивідуальних стратегій було порівняно з груповими стратегіями. А також ми перевірили зв'язок історії діаспори, міждержавної взаємодії України та Грузії та індивідуальних стратегій адаптації мігрантів.

Ключові слова: транснаціональний спосіб життя, етнічна ідентичність, національна ідентичність, міжкультурні стратегії, інтеграція.

ANNOTATION

Strategies of Social Adaptation of Georgian Diaspora in Kyiv

The annual increase in the number of migrants actualizes the study of post-migration adaptation, which includes following process, choosing intercultural strategies, type of identity, level of transnationality of life, adaptation to the economic and political life of the recipient country, acquisition of socio-cultural competence. The

whole range of after-migration changes was studied both as the theoretical base for the analysis of migrants' lives and the empirical research. The object of the master thesis is the Georgian Diaspora of Kyiv, so the work presents the history of formation and features of the current situation of this diaspora and results of the study of diaspora's group adaptation.

In the practical part, we present the implementation of the study the Georgian diaspora's social adaptation strategies. This research was conducted using the online survey method. In the conclusions the findings of individual strategies were compared with group strategies. In addition, we found out the relation of diaspora's history, interstate cooperation between Ukraine and Georgia and individual adaptation strategies of migrants.

Keywords: transnational way of life, ethnic identity, national identity, intercultural strategies, integration.

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Концептуальна схема ідентифікації особливостей постміграційної адаптації на груповому та індивідуальному рівнях.....	7
1.1. Чинники, що визначають особливості постміграційної адаптації.....	7
1.2. Адаптація до соціокультурного простору країни-реципієнта та формування транснаціонального способу життя	9
1.2.1. Міжкультурні стратегії діаспори	9
1.2.2. Національна та етнічна ідентичності.....	11
1.2.3. Адаптація до економічно-правового поля країни-реципієнта ...	13
1.2.4. Формування транснаціонального способу життя	14
1.3. Особливості вибору стратегії соціальної адаптації залежно від типу міграції	16
1.3.1. Індивідуальний та груповий способи адаптації	16
1.3.2. Особливості стратегій адаптації мігрантів різних поколінь ..	18
1.4. Стратегії акультурації панівного етносу країни-реципієнта.....	19
Висновки.....	24
РОЗДІЛ 2. Динаміка історичного розвитку грузинської діаспори в Україні	26
2.1. Формування грузинської діаспори в Україні	26
2.2. Соціально-культурна активність грузинської діаспори в Україні	29
2.3. Особливості міждержавної взаємодії України та Грузії	31
2.4. Групові стратегії адаптації грузинської діаспори.....	35
Висновки.....	38
РОЗДІЛ 3. Особливості стратегій постміграційної адаптації грузинської діаспори міста Київ	41
3.1. Методологічні напрацювання соціології у вивченні процесу адаптації мігранта до нового місця проживання	41
3.2. Методи збору інформації та дизайн вибірки	45
3.3. Постміграційна адаптація грузинської діаспори міста Київ: результати дослідження	48
3.3.1. Культурна адаптація.....	48
3.3.2. Міжкультурні стратегії	58
3.3.3. Успішність соціальної адаптації	59
3.3.4. Транснаціональний спосіб життя	62
3.3.5. Економічна адаптація.....	63
3.3.6. Соціально-демографічний портрет респондента	64
3.3.7. Модель стратегії соціальної адаптації.....	65
Висновки.....	69

ВИСНОВКИ	73
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83
Додаток А. Динаміка чисельності грузинської діаспори України	83
Додаток Б. Динаміка чисельності грузинської діаспори в Києві	83
Додаток В. Розподіл представників грузинської діаспори України за різними характеристиками	84
Додаток Г. Інструментарій емпіричного дослідження.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження питань, що пов'язані із проживанням діаспори на території країни-реципієнта, пояснюється щорічним зростанням кількості мігрантів у світі. Періодична оцінка Міжнародною організацією міграції кількості мігрантів у світі показує, що наразі кількість осіб, що проживають за межами країни походження, становить 3,5% від усього населення планети. За даними Міжнародного міграційного звіту у 2020 році кількість мігрантів у світі досягла 272 мільйонів осіб [International, 2020], у 2017 році кількість мігрантів дорівнювала 258 мільйонів [International, 2017], а за останні 5 років (2015-2020 роки) вона збільшилася на 28 мільйонів [International, 2015]. Зростання міграційних потоків веде до інтенсифікації міжкультурних контактів. Відповідно, дедалі важливішим стає вивчення особливостей постміграційної адаптації до проживання в країні-реципієнті, перевстановлення кола спілкування та формування способу життя з певним рівнем транснаціональності, вироблення сталих практик взаємодії з панівним етносом та вибір форми ідентифікації з країною походження.

Об'єктом нашого дослідження є грузинська діаспора міста Києва. Перш за все, такий вибір пов'язаний із подальшими дослідницькими планами. Для більш повного аналізу причин вибору стратегії адаптації необхідно порівняти декілька діаспор, що походять з регіонів зі схожими фізико-географічними умовами та мають подібну культурну віддаленість від України. Такими діаспорами є грузинська, вірменська та азербайджанська. Тож на даному етапі було обрано одну з цих діаспор – грузинську.

Особливістю нашого підходу до вивчення теми постміграційної адаптації є поєднання таких категорій аналізу як транснаціональна взаємодія мігранта з індивідами чи спільнотами з країни походження, збереження рис етнічної/національної ідентичності та взаємодія мігранта з панівним етносом. Таке поєднання дозволяє окреслити повне коло змін у соціальних зв'язках та культурно-політичній ідентичності мігрантів. В процесі аналізу було

побудовано модель стратегії соціальної адаптації з врахуванням причинно-наслідкового зв'язку між категоріями. Окрім цього, в нашому підході враховується поділ на індивідуальний та груповий рівні адаптації. Індивідуальний відповідає вибору окремих мігрантів, а груповий означається як спрямованість діяльності неурядових організацій діаспори.

Питаннями, що пов'язані з адаптацією мігрантів, займалися такі науковці як Джон. Бері, Двейн Плаза та Надія Лебедева (теорія міжкультурних стратегій та стратегій міжкультурного очікування), Ентоні Сміт (питання національної та етнічної ідентичності та їх розрізнення), Дінеш Бетра (питання міграції та адаптації), Джастіна Бел (транснаціональні зв'язки мігрантів). З-поміж українських дослідників питаннями етносів, міграції та діаспор займалися Лариса Аза, Микола Шульга, Володимир Євтух.

Об'єкт дослідження: грузинська діаспора міста Києва

Предмет дослідження: стратегії соціальної адаптації грузинської діаспори міста Києва.

Мета: з'ясувати стратегії соціальної адаптації грузинської діаспори в місті Києві.

Завдання:

- Простежити історію появи та сучасне становище грузинської діаспори в Україні, та в м. Київ зокрема, як потенційного фактору, що може впливати на вибір мігрантами стратегій соціальної адаптації;
- Розробити теоретичну схему аналізу постміграційної адаптації на індивідуальному та груповому рівнях;
- На основі наявного соціологічного доробку розробити методологію емпіричної ідентифікації індивідуальних стратегій соціальної адаптації діаспори;
- За допомогою емпіричного дослідження з'ясувати, до яких стратегій соціальної адаптації вдаються представники грузинської діаспори в м. Київ;

- На основі результатів опитування та аналізу контенту інтернет-сторінок НУО порівняти груповий та індивідуальний рівні адаптації мігрантів.

Методи, які було використано в процесі реалізації дослідження: історичний (порівняння історичного розвитку кавказьких діаспор в Україні), аналіз вторинних джерел (робота з літературою та статистичними даними). В емпіричному дослідженні використовувалися такі методи збору інформації як онлайн-анкетування та методи аналізу соціологічних даних – одномірні статистики, встановлення значущості різниці відсотків, побудова індексів, підрахунок коефіцієнтів кореляції та детермінації.

Результати дослідження було апробовано на Міжнародній конференції «Шевченківська весна – 2020», за результатами якої було опубліковано тези на тему «Інтеграція як міжкультурна стратегія грузинської діаспори м. Київ».

РОЗДІЛ 1. Концептуальна схема ідентифікації особливостей постміграційної адаптації на груповому та індивідуальному рівнях

1.1. Чинники, що визначають особливості постміграційної адаптації

Перш ніж перейти до окреслення процесу адаптації до нових умов життя, наведемо основні визначення, про які йтиметься у цій роботі. Процес міграції має декілька різновидів, зокрема міграція на постійне місце проживання, тимчасова міграція, маятникова міграція, міграція в межах однієї держави, міждержавна міграція. Міграційний процес кожного з перелічених видів має специфічні характеристики в часовому та просторовому вимірах, які надалі зумовлюють перебіг процесу адаптації до нової життєвої ситуації та створюють виклики різного типу. В цій роботі ми будемо говорити про міждержавну міграцію на постійне місце проживання. Також ми використовуватимемо такі поняття як країна-реципієнт, країна проживання та країна походження. Відповідно, країна-реципієнт – це країна, яку мігрант обрав для переїзду на постійне місце проживання. Країна походження – країна, в якій народився мігрант (або його батьки чи попередні покоління), але наразі в ній не проживає, проте має певні ознаки належності до культурного чи правового поля цієї країни. Країна проживання – країна, в якій індивід проживає наразі. Країна проживання може як збігатися із попередніми двома поняттями (країною-реципієнтом та країною походження), так і бути відмінною (у випадку багатоступеневості міграційного процесу).

Відмінності у процесі адаптації до постміграційних умов спричиняє належність індивіда до певного покоління мігрантів. Так, мігрантами першого покоління називають індивідів, що самостійно здійснили переїзд до іншої країни, будучи у віці, старшому за 6 років. Ті ж, особи, які переїхали до країни-реципієнта у віці молодшому за 6 років, називаються другим поколінням. Окрім того, до 2 покоління також відносять індивідів, що народилися в країні-реципієнті, проте їхні батьки мають відмінну країну народження і мігрували в країну-реципієнт у віці старшому за 6 років. До третього покоління мігрантів

індивіди належать у тому разі, якщо вони самі або їхні батьки (та, як один з варіантів, певна кількість попередніх поколінь) народилися у країні-реципієнті, проте мають країну походження відмінну від країни проживання. Належність до третього покоління мігрантів визначається статусом або зовнішніми ознаками – ім'я, прізвище, характерні риси зовнішності тощо, а також за власним бажанням індивіда у випадку наявності об'єктивних підстав.

Міждержавна міграція на постійне місце проживання вимагає від індивіда адаптації до нової культури (мови, традицій, цінностей), правових норм, економічної системи країни-реципієнта, встановлення контактів з новими соціальними групами та вибору на користь збереження або незбереження контактів з соціальними групами країни походження. Узагальнюючи, можемо сказати, що адаптація до постміграційних умов стимулює індивіда до змін у таких сферах як: вибір міжкультурної стратегії, формування того чи іншого рівня транснаціонального способу життя, культурної адаптації, включення до економічно-правової сфери. Далі розглянемо кожен з цих сфер окремо.

Перш ніж перейти до огляду кожної зі сфер постміграційної адаптації, зазначимо, що процес адаптації залежить від низки чинників, що характеризують життєву ситуацію індивіда та специфіку його переїзду до нової країни. Серед цих чинників такі:

- Причина міграції: добровільна чи примусова
- Рівень освіти, кваліфікації мігранта, а також професія.
- Фінансове становище
- Спосіб міграції: індивідуальний, груповий
- Можливість зберігати соціальні контакти з групами з країни походження
- Відмінності кліматичних умов країни походження та реципієнта
- Різниця в цінностях та нормах країни походження та реципієнта
- Відповідність реальності очікуванням
- Складність процесу отримання громадянства в країні-реципієнті
- Тривалість (довжина) періоду адаптації

- Наявність стереотипів про країну-походження мігранта у країні-реципієнті [Bhugra, 2003: 68].

Адаптація мігранта до культури країни-реципієнта відбувається шляхом засвоєння мови, базових цінностей, звичаїв, «суспільного договору» тощо. Процес адаптації до нової культури мігрант може проходити самостійно або ж шляхом відвідування мовних недільних шкіл, долучення до місцевих громадських організацій. Також складність та тривалість процесу адаптації залежить від культурної віддаленості країни-реципієнта та країни походження мігранта. Що стосується адаптації до базових ціннісних орієнтацій, тут не йдеться про зміну або підлаштування власних цінностей, скоріше мова йде про визнання цінностей країни-реципієнта і уникання діяльності, що дискредитує ці цінності і, відповідно, в подальшому може викликати конфлікти між панівним етносом та діаспорою. Також адаптація передбачає засвоєння норм країни-реципієнта, не лише законодавчо затверджених, але й таких, що мають звичаєвий характер чи є частиною «суспільного договору». Варто відзначити, що процес адаптації до нової культури не обов'язково передбачає втрату (забуття) власної, адже скоріше є узагальненням процесу ознайомлення та усвідомлення нової культури, аніж її інтеріоризацію. Проте попри необов'язковість процесу забуття власної культури під час адаптації до нової, він все ж може спостерігатися.

1.2. Адаптація до соціокультурного простору країни-реципієнта та формування транснаціонального способу життя

1.2.1. Міжкультурні стратегії діаспори

Наявність чи відсутність ознак забуття власної культури (культури країни походження) залежить від обраної (почасти несвідомо) мігрантом стратегії міжкультурної взаємодії (або стратегії акультурації). Загалом виділяють чотири типи стратегій для мігрантів – асиміляція, інтеграція, маргіналізація, сепаратизм (відокремлення). Обрану мігрантом стратегію з'ясовують за допомогою двох характеристик: по-перше, залежно від того, чи підтримує мігрант культуру країни походження; по-друге, від того, чи встановлює мігрант

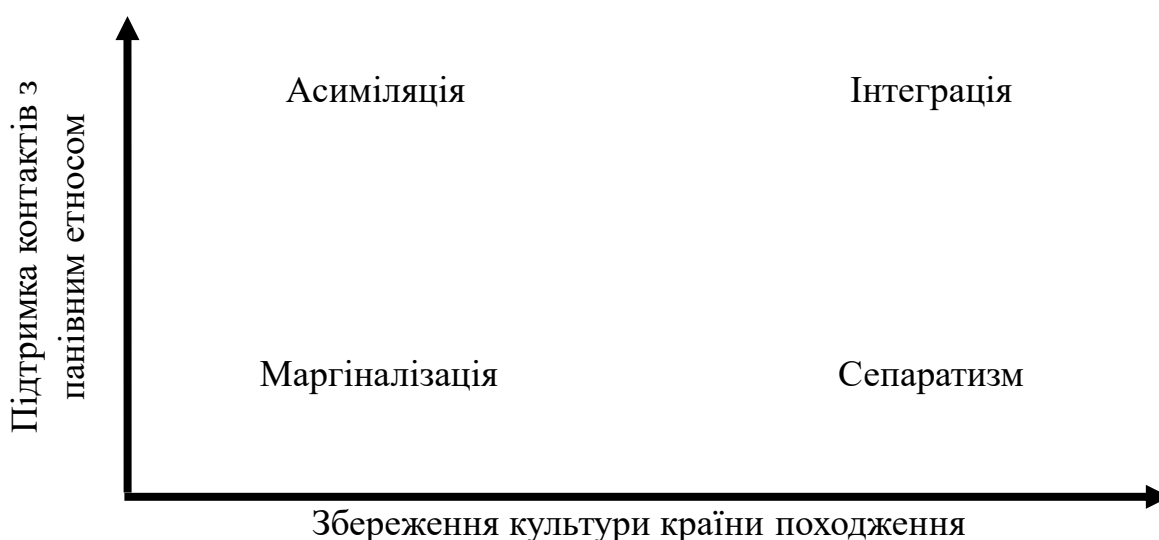
самоцінні відносини з представниками або групами з країни-реципієнта [Berry, 2008: 330–331]. Асиміляція передбачає забуття власної культури та інтенсивні контакти з панівним етносом. Відповідно до ступеню забуття власної культури спостерігатиметься різний ступінь асиміляції – повний або частковий [Berry, 2008: 331]. Причиною асиміляції не обов'язково є власний вибір мігранта; досить частою на це впливає неможливість підтримувати культуру країни походження через, наприклад, дискримінацію чи утиски з боку панівного етносу. Також інтенсивність асиміляції залежить від причин міграції: примусова міграція збільшує ймовірність втрати культури [Vhugra, 2003: 69].

Інтеграція – тип міжкультурної стратегії, при якому мігрант зберігає етнічну культуру країни походження і водночас має самоцінні контакти з представниками панівного етносу країни-реципієнта. Сепаратизм передбачає збереження власної культури із униканням контактів з панівним етносом, відокремленням від нього. Цей тип міжкультурної стратегії може бути обраними мігрантами через появу страху культурного забуття в результаті контакту з панівним етносом. Або ж через протидію панівного етносу бажанню мігрантів підтримувати культуру. До вибору стратегії відокремлення може також призводити інтерпретація мігрантом негативних аспектів свого становища як наслідку належності до діаспори і, відповідно, появи відчуття дискримінації [Melzer, 197 - 2000: 7]. Ще одним наслідком перешкоджання панівним етносом підтримці мігрантами власної культури може бути обрання маргіналізації як типу міжкультурної стратегії. Маргіналізація передбачає культурне забуття та відсутність самоцінних контактів з панівним етносом. Маргіналізація також може бути обраною мігрантами без будь-яких перешкод з боку панівного етносу. Наприклад, бути наслідком недобровільної зміни місця проживання [Berry, 2008: 331].

Кожна зі стратегій скоріше є крайньою точкою площини на графіку, де абсцисою є рівень збереження рис культури країни походження, а ординатою – підтримка контактів з панівним етносом. Між цими стратегіями знаходяться

проміжні точки, які відповідають індивідуальній стратегії конкретного індивіда. Стратегії залежать не лише від бажання мігранта, а також від інтенцій панівного етносу. Так панівний етнос може перешкоджати підтримці мігрантами їхньої етнічної культури або свідомо уникати встановлення самоцінних контактів з мігрантами. Також панівний етнос може стимулювати втрату етнічної культури мігрантами через поширення стереотипів, мови ворожнечі [Plaza, 2009: 38].

Малюнок 1. Міжкультурні стратегії

1.2.2. Національна та етнічна ідентичності

Окрім вибору стратегії адаптації, діаспора також здійснює вибір тих основних рис, на основі яких будуватиметься почуття єдності її членів – група або окремий індивід обирають тип ідентичності (національну чи етнічну). Ці два типи ідентичності містять в собі культурний компонент і відрізняються лише наявністю в складі національної ідентичності почуття єдності на основі спільних рис економічної активності та політичної участі. Так вважати, що спільнота підтримує етнічну ідентичність, можна у тому випадку, якщо їй притаманні такі ознаки як «групова власна назва, міф про спільних предків, спільна історична пам'ять, один або більше диференційованих елементів спільної культури, зв'язок із “рідним краєм”, чуття солідарності у значної

частини населення» [Сміт, 1994: 31]. Відповідно для того, щоб на мікрорівні говорити про підтримку індивідом етнічної ідентичності, мігрант повинен зберігати перераховані вище ознаки як представник етносу своєї країни походження. Про національну йдеться ж у тому випадку, якщо індивід також має економічну єдність з групами з країни походження (наприклад, спільне ведення бізнесу) та політичної участі (в цьому випадку йдеться про акти волевиявлення щодо політичної системи країни походження, для можливості яких мігрант повинен зберегти громадянство цієї країни) [Сміт, 1994: 24]. Також національна ідентичність може підтримуватися через зосереджену увагу на конфліктах країни, в цьому випадку окрім ідентичності також буде проявлятися громадянський націоналізм [Брюбейкер, 2006: 17].

Окрім відмінності у складових, національна та етнічна ідентичність відрізняються ще й здатністю набувати множинних форм. Так етнічна ідентичність, на відміну від національної, може бути не єдиною. Індивід може одночасно ототожнювати себе на основі зазначених вище рис з різними спільнотами, одночасна належність до яких не є логічно суперечливою. Наприклад, індивід може вважати себе частиною дрібної етнічної спільноти – на основі спільного проживання в області, місті (галичани, волиняни) і водночас вважати себе належним до панівного етносу загалом (українці). Якщо ж говоримо про мігрантів, то відчуття належності до панівного етносу країни походження та панівного етносу країни-реципієнта є взаємовиключними. Тобто одночасне відчуття належності до, наприклад, двох спільнот можливе лише за умови, що одна із цих спільнот є частиною іншої. Натомість національну ідентичність індивід може мати лише одну. Адже національна ідентичність є більш масштабною і об'єднує спільноту в межах всієї держави, а не окремих її складових (на основі не лише культурних рис, але й політичних та економічних, які є спільними для всіх громадян певної держави) [Kostyuchok, 2014: 15]. Окрім цього, етнічна ідентичність набувається на перших етапах соціалізації, тоді як національна скоріше пов'язана із формуванням розуміння себе як громадянина певної країни [Ачкасов, 2012: 86].

1.2.3. Адаптація до економічно-правового поля країни-реципієнта

Під час міграції відбуваються зміни не лише в соціально-культурній сфері життя індивіда, але й в економічно-правовій. Так при переїзді в іншу країну мігрант повинен інтегруватися в економічне поле країни-реципієнта. Успішність інтеграції залежить від обсягу прав, якими може послуговуватися мігрант, від освіти та спеціалізації, якими володіє мігрант, від рівня конкуренції у сфері працевлаштування, на яку претендує мігрант.

Правові можливості мігранта в економічному полі окреслюються чинним законодавством країни, яке може містити певні обмеження для осіб без громадянства. Наразі в розвинених країнах такі обмеження скоріше вважається дискримінацією, аніж є припустимою і поширеною. Проте законодавчій базі інших країн подібні рішення зустрічаються. Такі дискримінаційні положення стосуються переважно самого процесу працевлаштування, в поодиноких випадках також рівня заробітної плати. Це призводить до зосередження мігрантів у нелегальному секторі зайнятості. Так на думку Еріка Оліна Райта, одну із груп прекаріату (класу з найбільшим рівнем нестабільності житті та відсутністю соціальних гарантій) є саме мігранти, які не мають громадянства країни-реципієнта або ж перебувають в процесі його отримання. Відсутність механізмів захисту трудових прав стимулює збільшення неправомірних дій щодо мігрантів. Наразі, згідно з дослідженнями Міжнародної організації з міграції, найбільш проблематичними явищами, які стимулюються відсутністю механізмів захисту прав, є торгівля людьми та рабство [International, 2020]. До того ж рабство розглядається у широкому розумінні поняття, до якого входять також і відсутність або несвоєчасність оплати праці. Окрім дискримінації на державному рівні, може спостерігатися також дискримінація на місцях, що ускладнює процес працевлаштування або ж перебування мігранта в колективі.

Входження до економічного поля також детермінується рівнем конкуренції на ринку праці та в конкретній сфері, до якої прагне потрапити мігрант. Частим способом уникання такої конкуренції є створення власного

бізнесу, долучення до бізнесу інших мігрантів, влаштування «за знайомством» (почасти у компанії, які очолюються або є власністю інших мігрантів). Подібні практики свідчать про недостатню інтегрованість мігрантів з певної країни до економічної системи країни-реципієнта. Також процес працевлаштування залежатиме від ставлення роботодавців до освіти, здобутої в країні походження мігранта. У разі невизнання освіти, мігрант перед працевлаштуванням муситиме пройти додаткові кваліфікаційні курси.

Поруч з адаптацією до економічного поля відбувається адаптація до правової сфери. Адаптація мігранта до цієї сфери країни-реципієнта пов'язана з двома процесами. По-перше, із засвоєння мігрантом основних норм панівного етносу – як законодавчих, так і звичаєвих. По-друге, із оформленням мігрантом документів, що необхідні для користування повним або частковим набором правових можливостей. Успішність адаптації залежить від наявності заходів, закладів та інформаційних джерел, що сприяють засвоєнню норм. Спостерігається також залежність від особливостей законодавства країни-реципієнта: складності процесу отримання громадянства, оформлення документів, набору прав, яких набуває особа без громадянства.

1.2.4. Формування транснаціонального способу життя

Ситуація міграції призводить до збільшення соціального оточення індивіда: до вже наявних груп з країни походження додаються нові груп – з країни-реципієнта. Підтримка контактів з цими двома типами груп є сумою з нульовим результатом, тобто взаємовиключними процесами. Така взаємовиключність пов'язана з часовими ресурсами, що призводить до ситуації, коли інтенсифікації контактів з однією групою спричиняє їх зменшення з іншою. Важливим є те, що мова йде саме про самоцінні контакти, а не функціональні. Проте контакти можуть бути тимчасовими, їх перетворення у тривалі відносини не є обов'язковим [Євтух, 2010: 38–39]. Із підтримкою контактів пов'язане поняття «транснаціональний спосіб життя». Мається на увазі ситуація, коли індивід одночасно перебуває у двох країнах – реально

через фізичну присутність або ж віртуально через підтримку контактів. При реальному перебуванні у країні частота контактів з місцевими жителями не втрачає значення рівня транснаціональності способу життя [Bell, 2016: 83]. Максимальний рівень транснаціональності досягатиметься в тому випадку, якщо у повсякденні мігрант вдаватиметься до інтенсивних контакти з представниками як країни-реципієнта, так і країни походження [Afulani, 2016: 63]. Тоді як мінімальний рівень спостерігатиметься у випадку повної відсутності контактів з представниками однієї з країн. Варто зауважити, що під спілкуванням з представниками країни походження мається на увазі спілкування з індивідами, які проживають на батьківщині мігранта; до цього типу контактів не належить спілкування з представниками діаспори, які разом з мігрантом проживають у країні-реципієнті. Проте, спілкування з діаспорою також не тотожне контактам зі спільнотами панівного етносу, не замінює їх. Контакти з діаспорою становлять третій вимір транснаціонального способу життя. Узагальнюючи типи контактів відповідно до спільнот, з якими ведеться комунікація, варто зазначити, що контакти можна умовно розподілити на дві групи – контакти з батьківщиною та контакти зі спільнотами з країни-реципієнта. До других належать контакти як з панівним етносом, так і з діаспорою.

Контакти з будь-якою зі згаданих спільнот (з країни походження, панівним етносом країни-реципієнта та діаспорою) можуть бути двох типів – безпосередні (зустрічі) та віртуальні (через засоби зв'язку, Інтернет). Контакти з тією чи іншою спільнотою детермінуються не лише прагненням мігранта, але й готовністю спільноти, а також зовнішніми обставинами. У випадку контактів зі панівним етносом країни-реципієнта на інтенсивність комунікації буде впливати готовність панівного етносу до такої комунікації, існування стереотипів щодо культури мігранта, знання мігрантом мови панівного етносу. Для контактів з батьківщиною повинні бути в доступності для мігранта засоби зв'язку та регулярні подорожі. Окрім цього, на частоту контактів впливає також інституційна система, зокрема особливості процесу оформлення документів,

необхідних для відвідування батьківщини, а також налагодженість транспортної системи між батьківщиною та країною-реципієнтом [Waldinger, 2004: 1178]. Наявність спільнот чи окремих індивідів, з якими мігрант спілкувався до переїзду, також збільшує ймовірність підтримування контактів. Контакти з діаспорою залежать від типу міграції (індивідуальна/групова), від місцевих осередків мігрантів з певної країни (наприклад, неурядові організації), від кількості мігрантів з цієї країни.

1.3. Особливості вибору стратегії соціальної адаптації залежно від типу міграції

1.3.1. Індивідуальний та груповий способи адаптації

Адаптація до проживання на новому місці може відбуватися не лише на індивідуальному рівні, але й на груповому. Груповий рівень уможлиблюється шляхом утворення неурядових організацій діаспори, що можуть представляти інтереси діаспори на державному рівні та в публічній сфері артикулюють цінності діаспори. Переважно завдяки таким організаціям на публічному рівні означається тип міжкультурної стратегії, ідентичності, якої дотримується діаспора. Так залежно від типу активностей діаспори утворюється тип ідентичності – національна чи етнічна. Якщо уся діяльність діаспори, що активно артикулюється у публічній сфері, стосується лише культури, то радше йтиметься про етнічну ідентичність. Якщо ж діаспора приділяє увагу також економічній та політичній сферам, то можемо говорити про національну. При тому така увага може проявлятися у двох формах: у вигляді інтересу та публічних заяв, у вигляді участі в економічних та політичних процесах (як країни-реципієнта, так і країни походження). З'ясування міжкультурної стратегії на груповому рівні відбувається із врахуванням уваги організації до культури країни походження та контактів з панівним етносом країни-реципієнта. Увага до культури може проявлятися у поширенні інформації про культуру, організації подій, участь у культурних заходах. Контакти з панівним

етносом також повинні бути оприлюдненні на широкий загал як виявлення діаспори свого прагнення до комунікації з панівним етносом. Наприклад, спільна участь у культурних заходах, наукових конференціях, або ж зустрічі із високопосадовцями тощо.

На груповому рівні можуть відбуватися також і контакти з країною-реципієнтом. Тобто маємо також говорити про груповий рівень транснаціонального життя. Такі контакти відбувається шляхом запрошення представників країни походження або ж організацією поїздок представників мігрантів до країни походження. Якщо ж розглядати публічний рівень, то такими контактами можна вважати й поширення інформації про країну походження (переважно новинного характеру, саме новинний характер відрізняє комунікацію, від підтримки культури країни походження).

З'ясувати характерні риси групового способу адаптації можна шляхом аналізу контенту публічних сторінок – веб-сайтів та сторінок у соціальних мережах. Такий аналіз можливий, адже одним з атрибутів групового рівня адаптації є публічність. Основними засобами поширення інформації для діаспори є веб-сайти та сторінки у соцмережах. Рідше зустрічаються створені діаспорою медіа, непоширеність таких медіа пов'язана перш за все із браком можливостей фінансової підтримки. Аналіз сторінок контенту відбувається шляхом з'ясування відсоткового вмісту інформації щодо культурної, політичної, економічної сфери, міжнародної взаємодії, новин тощо. Також значна увага при аналізі приділяється графічним компонентам (особливо використанню зображенню державної символіки) та оформленню (переважання матеріалів конкретною мовою). Визначення наявності контенту різних типів, а також їх відсоткового вмісту, дає можливість для з'ясування типу ідентичності та міжкультурної стратегії, страху культурного забуття тощо.

Громадські (неурядові) організації діаспори відіграють важливу роль і в індивідуальній адаптації мігрантів. Так організації почасти надають мігрантам юридичну допомогу, правовий захист, сприяють підтримці культури країни

походження, розумінню нової культури, вивченню мови. Проте проблемою таких організацій є їх непоширеність територією всієї країни, зосередженість переважно у столиці або ж обласних центрах, відповідно представники діаспори, які проживають в інших типах населених пунктів, не мають доступу до користування допомогою організацій.

1.3.2. Особливості стратегій адаптації мігрантів різних поколінь

Окрім відмінностей адаптації на індивідуальному та груповому рівнях, відмінність спостерігається також і в адаптації різних поколінь. Як згадувалося вище, виділяють три покоління мігрантів: перше – переїхали самостійно в дорослому віці або з батьками, будучи у віці старше 6 років; друге – народилися в країні-реципієнті або переїхали у віці до 6 років; третє – народилися у країні-реципієнті, їх батьки представники другого або третього покоління мігрантів. Для другого та третього поколінь процес адаптації дещо відрізняється від описаного вище. Така відмінність пов'язана, перш за все, із перебуванням в країні-реципієнті під час первинної соціалізації, що полегшує включення до культурного та нормативного поля країни. По-друге, мігранти в дитинстві включені до освітнього процесу країни-реципієнта, що сприяє більш успішному засвоєнню мови. У другого та третього покоління простіші умови для отримання громадянства (якщо за законодавством країни громадянство не надається за фактом народження), відповідно, мігранти цих поколінь володітимуть ширшим спектром прав, що розширює їх можливості в економічній та політичній сферах. Також, у них частіше спостерігається страх культурного забуття та вибір асиміляції у якості міжкультурної стратегії. Тобто через проходження перших етапів соціалізації у культурному просторі країни-реципієнта частіше спостерігається втрата культури країни походження. Ідентичність друге та третє покоління мігрантів обирає переважно етнічну, адже має менше засобів для підтримки політичної та економічної активності, спрямованих чи пов'язаних із країною-реципієнтом. Політична активність унеможлиблюється через відсутність громадянства країни походження, що також ускладнює й економічну участь. У відокремленні мігранта другого та

третього покоління від економічного поля країни походження також значну роль має відсутність контактів із представниками країни походження, що сприяли б такій участі. Для підтримки контактів з країною походження мігранти другого та третього покоління мають менше можливостей, через відсутність включеності до груп з країни походження [Portes, 2009].

Оцінка особливостей та успіху процесу адаптації має два виміри – об'єктивний та суб'єктивний. Під об'єктивним рівнем мається на увазі оцінка адаптації за її зовнішніми проявами – збереженням культурних рис, знання мови, частотою контактів, рівнем включеності до економічного процесу (працевлаштування, стабільність заробітку та інше), рівнем життя індивіда, можливістю обирати та бути обраним тощо. Тоді як під суб'єктивним рівнем мається на увазі оцінка індивідом того становища, в якому він перебуває, його погляд на рівень власної підтримки культури, включеність у суспільство країни-реципієнта та активність у підтримці контактів. Суб'єктивну оцінку успішності адаптації можна отримати шляхом з'ясування рівня щастя індивіда, самооцінки якості життя та психологічного самопочуття [Psychological, 2018]. Ці три показники свідчатимуть про загальну задоволеність власним становищем.

1.4. Стратегії акультурації панівного етносу країни-реципієнта

Міжкультурні контакти діаспори та панівного етносу спричиняють зміни в культурах обох спільнот – цей процес називається акультурацією. Зміни в культурі діаспори переважно пов'язані з тим, що мігранти адаптують свою культуру до культури країни-реципієнта. Тоді як зміни в культурі панівного етносу є скоріше результатом культурного шоку, що полягає у виході буденного із зони несвідомого внаслідок контактів з інакшим. Важливо розмежовувати поняття акультурації та культурних змін, адже акультурація є лише одним з видів культурних змін. Також акультурація не є синонімом асиміляції. Адже асиміляція – це лише один з можливих наслідків процесу акультурації. Міжкультурні контакти стимулюють вибір стратегій акультурації

не лише діаспорою, а й панівним етносом. Стратегії акультурації панівного етносу називаються міжкультурним плануванням або очікуванням [Lebedeva, 2016: 28]. Серед стратегій панівного етносу такі: мультикультуралізм, «плавильний котел», сегрегація та ексклюзія. Для панівного етносу стратегії акультурації з'ясовуються відповідно до того, чи готові його представники встановлювати контакти з мігрантами та сприймати культурну інакшість у своїй країні, не протистояти їй [Berry, 2008: 332].

Мультикультуралізм як стратегія міжкультурного планування передбачає максимальну відкритість до іншої культури на спільній території. Відповідно, за умови вибору цієї стратегії представники панівного етносу визнають культуру мігрантів, не перешкоджають їй підтриманню, а також проявляють готовність до активних контактів (враховуючи встановлення самоцінних контактів) з мігрантами. За умови вибору стратегії плавильного котла панівний етнос вдаватиметься до встановлення та підтримки самоцінних контактів з мігрантами, натомість неприязно ставитиметься до підтримання мігрантами їх культури, буде прагнути стирання рис етнічної культури мігрантів та заміни її культурою панівного етносу. Найяскравішим прикладом суспільства, яке дотримується стратегії плавильного котла відносно усіх діаспор, вважається американське суспільство, яке стирає етнічні культури мігрантів і натомість заміняє їх власною універсальною позачасовою популярною культурою. Сегрегація – стратегія відокремлення, за якої панівний етнос протистоїть бажанню мігрантів встановлювати самоцінні контакти. Натомість панівний етнос за умови вибору цієї стратегії не перешкоджає мігрантам підтримувати їхню етнічну культуру, не прагне стирання рис цієї культури. У випадку вибору цієї стратегії підвищується ризик формування гетоїзованих осередків. Ексклюзія як вид стратегії міжкультурного планування також передбачає мінімізацію контактів панівного етносу з мігрантами. Проте, на відміну від сегрегації, панівний етнос у цьому випадку протистоїть збереженню мігрантами етнічної культури, прагне стирання рис інших культур у мешканців країни [Berry, 2008: 332–333].

Варто зауважити, що панівний етнос може дотримуватися не однієї стратегії міжкультурного планування, тобто по відношенню до мігрантів з різних країн може мати відмінні стратегії. Вибір стратегії панівним етносом залежить від тривалості перебування діаспори з конкретної країни на території країни-реципієнта, тобто належність діаспори до історичного чи модерного типу діаспори. Окрім цього на вибір стратегії також впливають культурна віддаленість діаспори та поширеність стереотипних образів представників певної країни у культурі країни-реципієнта. Окрім зовнішніх, пов'язаних з діаспорою, аспектів, що впливають на вибір стратегії, є також і внутрішні. Так до внутрішніх належить рівень життя в країні, рівень довіри до інших громадян, страх культурного забуття. Під рівнем життя маємо на увазі відсоток працевлаштування/безробіття, середній розмір доходів, якість життя. Ці показники впливають на вибір стратегії міжкультурного планування через ймовірність появи у панівного етносу сприйняття мігрантів як додаткових гравців за ресурси. Рівень довіри до інших громадян в країні зумовлює загальну активність представників панівного етносу у встановленні контактів (йдеться про самоцінні контакти) – як між собою, так і, як похідне, з мігрантами. Страх культурного забуття спричиняє у суспільстві супротив до визнання інших культур як рівноцінних та таких, що можуть розвиватися на одній території. Відповідно панівний етнос в такому випадку буде сприймати підтримання мігрантами своєї культури як загрозу. Причиною появи страху культурного забуття може бути розуміння та бажання супротиву заміні етнічної культури технічною (універсальною) та позачасовою. Такою культурою наразі є американська поп-культура, що не має історичного контексту та апелює до загальних цінностей (не специфічних національних).

Вибір тієї чи іншої стратегії панівним етносом також залежить від міждержавних зв'язків між країною-реципієнтом та країною походження. Якщо країни перебувають у взаєминах тісного співробітництва, між високопосадовцями відбуваються часті зустрічі, країни належать до одного табору на міжнародній арені, це сприятиме кращому становищу діаспори в

країні, увазі до її прав, відсутності дискримінації. Натомість якщо країни перебувають у стані конфлікту, підтримують протилежні вектори розвитку, збільшується ймовірність стигматизації панівним етносом культури діаспори.

Кожній із наведених стратегій акультурації панівного етносу відповідає конкретна міжкультурна стратегія. Тобто за ідеальної ситуації поведінка діаспори буде відповідати очікуванню панівного щодо цієї поведінки. За умови збігання поведінки та очікувань стратегії утворюють такі пари: мультикультуралізм – інтеграція, плавильний котел – асиміляція, сегрегація – відокремлення, ексклюзія – маргіналізація. У випадку незбігання поведінки діаспори та очікувань панівного етносу виникає конфлікт акультурації, що може спричиняти сутички, побутові дрібні конфлікти, дискримінацію, активізацію мови ворожнечі тощо. Окрім зазначених вище факторів на вибір міжкультурної стратегії також впливає панівний на території країни-реципієнта тип націоналізму, що зумовлює ставлення панівного етносу до інших етнічних груп, що мешкають на території країни. Сьогодні виділяють такі види націоналізму як транснаціональний, космополітичний, громадянський, ліберальний, контрліберальний.

Громадянський та космополітичний націоналізм формують найбільш сприятливі для розвитку культур діаспор умови. Громадянський націоналізм основою спільності усіх проживаючих на одній території індивідів називає їх економічно-правовий статус. Таким чином, належність до однієї нації з'ясовується на основі доступності користування однаковими можливостями для політичної участі та набором соціально-економічних прав, культурні ознаки громадян є другорядними ознаками. Така пріоритизація ознак створює умови для безперешкодного підтримання мігрантами власної культури. Космополітичний націоналізм є наслідком збільшення часток мігрантів серед населення територіальної одиниці. Відповідно, міста та країни перетворюються на осередки індивідів з різними походженнями та культурами, що уможливорює творення нових ідентичностей та культур, основою появи націоналізму стає

спільне проживання на певній територіальній одиниці (не лише країні, але й окремих областей, міст, сіл тощо) [Antonsich, 2015: 499].

Транснаціональний націоналізм ґрунтується на спільності походження та культури, проте виходить за межі кордонів територіальних одиниць. Тобто транснаціональний націоналізм якраз і є містком, що поєднує проживаючу на історичній території національну групу та її діаспори, що мешкають в інших країнах. Цей тип націоналізму робить акцент на спільності походження та стимулює діаспори до збереження культури країни походження. Натомість групу, що проживає на території походження, стимулює до правової та політичної підтримки представників діаспори [Antonsich, 2015: 498]. Ліберальний націоналізм за основу єднання пропонує вважати соціальну культуру – культуру, яка притаманна більшості населення країни. Таким чином, усі культури, відмінні від панівної, повинні не виходити у публічну сферу. Контрліберальний націоналізм сповідує відчуття спільності на основі спільного історичного досвіду. Відповідно цей тип націоналізму об'єднує діаспори та панівний етнос. Цей тип націоналізму також можна назвати народним націоналізмом, адже під нацією в даному випадку розуміються усі жителі країни [Antonsich, 2015: 500–501].

Найбільш несприятливим для підтримання мігрантами власної культури є класичний та ліберальний націоналізм. Класичний націоналізм – це націоналізм, що передбачає єднання на основі відчуття належності до спільної національної групи, усі представники якої мають ідентичні культурні риси, економічні права та можливості для політичної участі. Класичний націоналізм не стимулює відчуття спільності з мігрантами. Так само й ліберальний за основу єдності пропонує брати культуру більшості, що створює перешкоди для підтримання мігрантами їх культури.

Висновки

Адаптації до постміграційних змін є збірним поняттям, що включає в себе дві сфери: утвердження на місцевості (адаптацію до різних сфер суспільного життя) та перевстановлення контактів із групами та індивідами країни походження (вибір рівня транснаціональності способу життя). Міграція розширює соціальне коло індивіда, доповнюючи його індивідами та групами з країни-реципієнта. Так соціальне оточення мігранта переважно складається з двох груп: представників країни-реципієнта та країни походження. Підтримка контактів з цими двома групами є сумою з нульовим результатом, тобто відведення більшої кількості часу на комунікацію з однією групою зменшує кількість доступного часу на комунікацію з іншою групою. Це призводить до потреби переутвердження контактів. Розподілення часового ресурсу на спілкування з групами та індивідами з країни-реципієнта й країни походження зумовлює рівень транснаціональності способу життя мігранта. Так якщо серед його активних соціальних контактів будуть як представники країни-реципієнта (панівний етнос та діаспора), так і представники країни походження, то його спосіб життя матиме найвищий рівень транснаціональності.

Під час утвердження на місцевості – адаптації до життя у країні реципієнті відбувається включення мігранта до нової культури, до нових економічно-правових норм, постає необхідність вибору інтенсивності збереження культури країни походження, вибір типу ідентичності та міжкультурної стратегії. Усі ці процеси є взаємопов'язаними та формують специфічні стратегії соціальної адаптації мігрантів. Відповідно до того, чи зберігають мігранти культуру та розуміння себе як представника панівної групи можемо говорити про наявність чи відсутність ідентифікації з країною походження. Якщо мігранту властиве уявлення країни походження своєю рідною землею, визнання державної мови країни походження як рідної мови, а також збереження культури (хоча б окремих її елементів), можемо говорити про етнічну ідентичність. У тому ж разі, якщо до перерахованих рис додається належність до економічного поля країни походження (наприклад, через ведення

бізнесу) та наявність правових можливостей, наближених до тих, які забезпечуються громадянством країни, то мігранту буде властива національна ідентичність. У разі ж відсутності того чи іншого елемента варто ідентифікувати рівень вираженості національної / етнічної ідентичності. Вибір міжкультурної стратегії відбувається відповідно до активності контактів з панівним етносом та рівня збереженості культури країни походження. Вираженість ідентичності та вибір міжкультурної стратегії є взаємопов'язаними процесами, адже обидва залежать від підтримки культури. Так у разі низької вираженості культурних елементів ідентичності вибір інтеграції або сепаратизму стає неможливим.

Стратегії соціальної адаптації напряду залежать від типу міграції та покоління, до якого належить мігрант. За умови примусового переїзду більш ймовірною є відсутність збереження культури та більш повне злиття з панівним етносом. Належність до покоління зумовлює рівень збереженості культури, а також рівень включення до культури панівного етносу. Досить часто стратегії адаптації мігрантів залежать не лише від інтенцій мігранта, але й від панівного етносу. Так за умови наявності в країні-реципієнті стереотипних уявлень, мови ворожнечі дискримінаційних практик по відношенню до представників країни походження, процес адаптації буде ускладнено. Адже в такому випадку контакти з панівним етносом будуть обмежені, що стане несприятливою умовою для набуття соціокультурної компетенції. Також ускладнюватиметься збереження культури, що стимулюватиме появу настроїв відокремлення.

РОЗДІЛ 2. Динаміка історичного розвитку грузинської діаспори в Україні

2.1. Формування грузинської діаспори в Україні

При розгляді питань, що пов'язані із групами мігрантів, слід уникати поняття «меншина», адже воно містить ідеологічний контекст. Вживання понять етнічна або національна група вимагає проведення досліджень для з'ясування, на основі яких саме ознак група об'єднана. Відповідно найбільш універсальною назвою для мігрантів, що проживають у країні-реципієнті є поняття «діаспора». Під діаспорою розуміється спільнота, яка так чи інакше зберігає ознаки свого етносу (мінімальною умовою є збереження власної назви спільноти), проживає на території, відмінній від країни походження, має власні неурядові організації, земляцтва або інші утворення цього типу [Тощенко, 1996: 35–36]. Ця робота присвячена вивченню грузинської діаспори, що мешкає в Україні (практична частина спрямована на ту частину діаспори, що мешкає в Києві). Грузинська діаспора належить до переліку діаспор Великого Близького Сходу («Greater Middle East») [Perthes, 2004: 88]. Дослідниками було виокремлено цю групу діаспор через схожу періодичність міграцій, а також за територіальною ознакою. До групи, окрім грузинської, також належать вірменська та азербайджанська діаспори. По відношенню до України ці діаспори характеризуються різним часом появи. Так грузинська діаспора вважається молодого, або модерною діаспорою, адже її активне утворення на території України почалося не раніше як 200–300 років тому. За точку відліку існування діаспори на території країни вважається період активних переїздів, поодинокі зафіксовані факти проживання представників країни на території іншої не беруть до уваги. Окрім вимірювання у роках періоду існування діаспори на території країни, існує також підхід підрахунку у поколіннях. За використання другого підходу діаспора повинна нараховувати не більше 10–12 поколінь, щоб вважатися модерною. У випадку перевищення цих часових термінів, діаспора вважатиметься історичною. Виділення саме таких часових рамок для поділу діаспор на види використовуються через те, що за 200-300

років проживання на іншій території спільнота модифікується, перетворюючи свою культуру скоріше на гібридний тип – поєднання рис культури країни-реципієнта та країни походження. Окрім цього, формується нова поведінкова матриця, що є властивою лише представникам діаспори і поєднує в собі риси поведінкових практик представників панівного етносу країни-реципієнта та країни походження.

Для діаспор Великого Близького Сходу виділяють 3 хвилі міграції, що припадають на XIX–XX століття. Так статистичні дані свідчать, що грузинська діаспора України найактивніше формувалася саме під час третьої хвилі. Третя хвиля відбувалася після середини XX століття – після Другої світової війни. Перша хвиля обмежується початком – серединою XIX століття. Друга припадає на кінець XIX – початок XX століття [Зуб (Руденко), 2015: 8].

Як зазначалося раніше, попри віднесення діаспори до модерного типу поодинокі зафіксовані факти існування її представників на території України можуть спостерігатися у попередніх періодах. Так перші згадки про появу представників Грузії на території України датуються 1720-м роком. У 20-ті роки XVIII століття переважали політичні мігранти із Грузії [Лозко, 2001: 271–276]. На той момент країна вели воєнний конфлікт із Персією та Туреччиною, що змушувало жителів постраждалих або захоплених районів мігрувати в інші країни. Таким чином, у 1720-у році на території Гетьманщини з'явилися перші грузини, що шукали допомоги та захисту. Вже в наступному десятилітті згадки про грузинську діаспору з'являються на території багатьох полків, серед них – Полтавський, Миргородський, Київський. Протягом двох наступних століть міграція з Грузії не була активною [Східний, 2005: 226]. Грузини продовжували проживати у тих же регіонах України, які було згадано вище – східно-центральных областях. Грузинська діаспора найактивніше формувалася протягом третьої хвилі міграції з Великого Близького Сходу, а точніше після 1959 року. Так протягом періоду 1959–1979 років відбувається зростання кількості мігрантів на 50% [Музичко, 2016: 201]. Протягом наступних 20 років

розміри грузинської діаспори збільшуються дещо більше ніж в два рази: у 2001 році за результатами Всеукраїнського перепису населення на території країни нараховується близько 35-ти тисяч осіб [Крисаченко, 2005: 210], [Позняк, 2008: 7] (Додаток А). На період другої половини ХХ століття спостерігається переважно трудова міграція. Найбільш привабливими регіонами для міграції залишається центральньо-східний регіон. Переважно це були території Донецької, Харківської, Запорізької областей.

За переписами населення грузинська діаспора міста Київ має певні коливання у розмірі. Так станом на 1919 рік грузинів в Києві нараховувалося дещо більше 500 осіб. Протягом наступних років ця кількість зменшується: у 1926-у році нараховується близько 250 осіб, у 1939 році кількість знову зростає до майже 500 осіб [Етнічний, 1996: 38]. Проте протягом наступних сорока років (можливість простежувати кількісні зміни за менші періоди обмежені відсутністю статистичної інформації) кількість зростає у 3 рази, а у 1989 році вже становить близько 2 тисяч [Скляр, 2009: 112–113]. До 2001 року спостерігається стабільне зростання. За оцінками неурядової організації діаспори «Іберіелі» кількість грузинів в Києві продовжує стабільно зростати [Зуб (Руденко), 2015] (Додаток Б).

За оцінками Інституту демографії протягом 20-ти років, під час яких не проводився перепис населення, кількість грузинів в Україні продовжувала стабільно зростати, проте без значних стрибків. Прогнози ж Інституту свідчать про те, що до 2026 року кількість продовжуватиме зростати і за 25 років (від 2001 до 2026 року) збільшиться приблизно на 3 тисячі [Позняк, 2008: 7] (Додаток А). Спадання темпів пов'язано, перш за все, із причинами міграції, що переважали в кінці ХХ століття – пошук роботи. Відповідно враховуючи перебування грузинської та української економік на схожих рівнях протягом ХХІ століття темпи трудової міграції до України скоротилися. Проте наразі відсутні статистичні відомості про політичних мігрантів у 2008 році, що переїжджали до України із регіонів, постраждалих від російської агресії,

регіонів, які зазнали окупації. Наявність фактів такої політичної міграції може створити додаткові тенденції у змінах кількості грузинських мігрантів в Україні. Проте через відсутність відкритих статистичних даних про це, оцінка змін кількості грузинських мігрантів у ХХ столітті недоступна.

Також враховуючи те, що найактивніша міграція відбувалася саме на територію Донецької області та місто Донецьк зокрема, наразі статистичний розподіл грузин по території України не є відомим. Це пов'язано із відсутністю даних щодо напрямків переселення грузинської діаспори із окупованих територій. При цьому таке переселення могло відбуватися як в межах України-в інші регіони, так і за межі країни – зворотна міграція до Грузії, або переїзд з окупованих територій України до інших країн. Наразі статистичні припущення щодо цих рухів відсутні.

2.2. Соціально-культурна активність грузинської діаспори в Україні

З 1925 року грузинська діаспора бере участь у спільних з іншими діаспорами об'єднаннях. Так у 20-х роках ХХ століття в Києві було сформовано Будинок народів Сходу. Це була неурядова громадська організація, що об'єднувала представників різних східних діаспор, що мешкали в Україні, з-поміж цих діаспор також була тоді ще мало чисельна грузинська діаспора України [Савченко, 2009: 123 - 126]. Завдання, які ставив перед собою Будинок народів Сходу, були аналогічними до тих, що зараз виконують неурядові організації окремих діаспор, а саме: допомогу в переїзді та адаптації до нових умов життя, вивчення культури та мови країни-реципієнта, засвоєння норм поширених у панівному етносі, також діяльність Будинку була спрямована на допомогу в збереженні мігрантами етнічної культури країни походження [Чорна, 2009: 203]. Діяльність Будинку народів Сходу сьогодні продовжує Конгрес національних громад України. Щоправда Конгрес дещо ширший та об'єднує різноманітні діаспори (не лише зі Сходу), проте основна мета діяльності цих організацій ідентична. Відмінність полягає в тому, що конгрес фокусується не на діаспорах, а на національних громадах України, що дозволяє

перебування у його складі національної громади українців. Окрім українців до складу Конгресу входять «азербайджанці, грузини, вірмени, білоруси, росіяни, болгары, гагаузи, греки, естонці, євреї, караїми, кримські татари, корейці, литовці, молдовани, німці, поляки, роми, румуни, татари, угорці, чехи» [Склад]. Варто звернути увагу на те, що більшість національних громад присутні лише номінально і не беруть активну участь в діяльності організації. Як зазначалося вище діяльність Конгресу ідентична до діяльності Будинку народів Сходу і передбачає допомогу мігрантам в адаптаційних процесах в сфері економіки, правого та суспільного життя, культури, а також у збереженні етнічної культури країни походження. Сам Конгрес у якості мети своєї діяльності вбачає: «Об'єднання організацій національних громад України на основі єдності інтересів для спільної реалізації та захисту законних національних, соціальних, культурних, творчих, та інших спільних прав і свобод своїх учасників, спрямованих на національне відродження та зміцнення зв'язків між національними громадами України» [Статут].

Наразі в Україні налічується 34 199 грузинів (за даними перепису населення України). Грузинська діаспора поширена по території України нерівномірно: спостерігається скупчення у східному регіоні України [Нездойминога, 2015: 113]. Найбільшою є грузинська діаспора Донецької області (від загальної кількості грузинів України становить 21,0%). Наступними за розміром є грузинські діаспори Харківської області (12,9%) та Запорізької області (11,4%) [Трощинський, 2003: 24]. Проте варто все ж брати до уваги війну на Сході України і спричинену нею масову міграцію жителів із Донецької та Луганської областей. Тож наразі розміщення грузинів по території України однозначно відмінне від даних перепису 2001 року. Територіальне розміщення грузинів в Україні впливає на володіння ними українською/російською мовами. Так зосередженість на Сході України призводить до ситуації володіння російською мовою на достатньому рівні та низького розуміння української. Схожа ситуація і з означенням рідної мови: близько 50% називають російську у якості рідної, ще 36,7% – грузинську, частка української зовсім не значна.

Щоправда, така ситуація також частково пов'язана із поширеністю російської мови в Грузії. Так дослідження Caucasus Barometer 2019 свідчить про те, що 61% населення Грузії знає російську мову на рівні не нижчому за середній [CSS, 2019] (у 2017 році такий показник становив 72% [CSS, 2017]). Відповідно така поширеність російської мови серед населення Грузії, гіпотетично, призводить до адаптації до мовного середовища не через вивчення державної мови, а через послуговування мовою, що є спільною для панівного етносу країни-реципієнта та населення країни походження – російською (яка водночас не є затвердженою державною мовою у обох країнах, а її поширеність пов'язана переважно із спільним для України та Грузії радянським минулим).

Щодо розміщення грузинської діаспори в населених пунктах різного типу, зазначимо, що за даними перепису населення 2001 року більшість грузинів України проживають у містах (87,2%). Чоловіки складають 58,7% діаспори, а жінки – 41,3% [Національний, 2003: 14 - 108] (Додаток В). Певна річ, говорячи про статистичні дані перепису населення 2001 року, не можна не наголосити на застарілості таких даних і потреби в оновленні. Та наразі ніяких альтернатив даним Всеукраїнського перепису не маємо. Адже щорічна оцінка кількості населення, що проводиться Державною службою статистики, не містить даних щодо змін етнічного складу населення України [Статистика]. Так само і пробний перепис 2019 року не містив індикаторів етнічного самовизначення [Оцінка].

2.3. Особливості міждержавної взаємодії України та Грузії

Як згадувалося раніше, особливості перебування діаспори в країні-реципієнті зумовлюються відносинами країни походження та країни-реципієнта. Так у разі активної взаємодії, взаємного культурного проникнення та схожості геополітичних позицій діаспора матиме менший рівень дискримінації та більше можливостей для пропагування (з-поміж членів діаспори) та підтримки етнічної культури. Міждержавна взаємодія України та Грузії ґрунтується на низці нормативних актів. Співробітництво країн

розпочалося у 1992 році зі встановлення дипломатичних відносин між країнами [Фурса, 2012: 291]. За цією політичною подією слідувало підписання двостороннього договору «про розвиток торгово-економічного співробітництва» [Економічне], що відбулося у тому ж 1992 році. Наступного року країни підписали «Договір про дружбу, співробітництво й взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія». Саме цим документом розпочинається активна співпраця країн, не лише в економічній, але й в культурній, політичній, науковій сферах. У 1994 році в Грузії було утворено українське консульство, через пів року від якого до виконання обов'язків приступило грузинське консульство в Україні [Фурса, 2012: 291]. Тож міждержавна взаємодія країн розпочалася майже одразу із набуттям країнами незалежності.

Загалом же співробітництво країн підкріплюють близько ста угод. При чому тематика договорів про співробітництво найрізноманітніша та стосується більшості сфер життя країни, зокрема наявні угоди щодо таких сфер: економічної співпраці (торгівля, спільне виробництво, інноваційні розробки, захист інвестицій), політична (утворення спільних міжнародних організацій), транспорту (шляхи для автотранспорту та залізничні дороги), охорона здоров'я (медицина, запобігання вживання наркотиків, фармацевтичні розробки), охорона навколишнього середовища, освіта (обміни студентами, популяризація досліджень грузинської культури в Україні), діяльність судів, військова сфера (військова освіта, спільні військові розробки, військові навчання), боротьби з тероризмом [Державна підтримка; Культурно; Фурса, 2013: 2; Анджапарідзе, 2009: 48 - 49]. На міжнародній політичній арені важливою є співпраця країн у межах таких організацій як ГУАМ, Організація чорноморського економічного співробітництва, Ради Європи, ООН. Так в межах ГУАМ Україна та Грузія беруть спільну участь у багатьох робочих групах, зокрема у сферах культури, промисловості, виробництва, науки, освіти – у більшості сфер, щодо яких країни мають угоди про співпрацю. В межах Організації чорноморського економічного співробітництва відбувається співпраця країн у сфері виробництва, промисловості, розробки спільних економічних стратегій,

створення зони вільної торгівлі, банкової діяльності, підприємництва тощо [Фурса, 2013: 282-283]. Окрім взаємодії на офіційному міждержавному рівні відбувається також співпраця між різноманітними організаціями. Так, зокрема, між жіночими організаціями, молодіжними об'єднаннями тощо.

Також на стосунки країн вплинула схожість геополітичної ситуації, а саме – збройний конфлікт з Росією. Під час війни у Грузії Україна активно допомагала країні шляхом передавання зброї та військової уніформи [Целуйко]. У 2014 році із початком війни на Сході України до добровольчих батальйонів приєдналася чимала кількість грузинських військових. Така спільна участь в протистоянні російській окупації широко висвітлювалася у медіа як Грузії, так і України, що сприяло покращенню іміджу представників Грузії в Україні [Целуйко].

Культурна співпраця Грузії та України відбувається через організацію спільних культурних заходів, або ж заходів, що присвячені культурі однієї з країн (Культурі Грузії в Україні і навпаки), спільній науковій діяльності, створення пізнавальної літератури про країни тощо. Так в Україні щороку проводиться фестиваль грузинського кіно. В організації події беруть участь представники громадських організацій грузинської діаспори за підтримки панівного етносу. Така підтримка полягає у забезпеченні кінозалом та популяризації події серед панівного етносу. Фестиваль являє собою захід тривалістю в тиждень, протягом якого щодня транслюються українські фільми. Відвідування фестивалю переважно небезкоштовне, що може стати перепорою до участі в ньому. Ще одним регулярним культурним заходом є Тбілісоба на Андріївському, що присвячений грузинському святу врожаю. Окрім цього в 2005 році в Україні було проведено рік Грузії, з метою ознайомлення українців з культурою та історією Грузії [Шеремет, 2006: 43]. Також в Україні проводилися наукові заходи та конференції на тематики, що стосувалися Грузії. А також видаються різноманітні наукові праці, серед яких «Хроніка-2000, Україна-Грузія», що складався з різноманітних статей як українських, так і

грузинських авторів на тему культур країн [Кобута, 2014, 74]. Також в Україні було видано ряд енциклопедій про Грузію. Наприклад, енциклопедія «Грузія» та «Тбілісі» (2002 року). Є праці, що присвячені грузинські граматиці та мові, видатним постатям грузинського походження, що проживають за межами своєї країни [Абашидзе].

Негативний вплив на становище діаспори в країні чинить стереотипізація представників країни-походження діаспори. Так злочинна діяльність представників грузинської діаспори у 2006–2008 роках спричинила появу стереотипних образів, негативного іміджу грузинів, а також формування мови ворожнечі, що спрямована на представників діаспори [Ларченко, 2011: 58–59]. В ті роки в Києві діяло злочинне угруповання, яким керували «зłodії в законі» [Калиновський, 2010: 33]. Угруповання здійснювало грабежі різного масштабу: «барсетництво», викрадення транспортних засобів [Ремський, 2015: 175], а також пограбування місць проживання [Тюнін, 2011: 904]. В середньому за оцінками Інституту соціології українці готові допустити грузинів у якості колег по роботі – мешканців України. При тому останніми роками ставлення покращується: у 2002 році 22% українців не були готові взагалі допускати грузинів в країну, тоді як у 2018 році така частка становить 7% [Результати, 2018: 455].

Значний вплив на становище діаспори в країни-реципієнті чинить наявність громадських організацій діаспор. Грузинська діаспора України має як місцеві, так і Всеукраїнські громадські організації. Так, статусом всеукраїнської володіє Асоціація грузинів України «Іберіелі» [Горон]. Центральне відділення діаспори знаходиться у місті Київ, організація має представництва у більше ніж десяти областей України. Щоправда, в організації відсутня узгодженість назв, адже київське відділення має назву «Іберіелі», тоді як регіональні представництва мають різні назви (переважає «Георгія»). У фокусі таких організацій знаходиться підтримка етнічної культури країни-реципієнта. Так, шляхом проведення заходів, присвячених грузинській культурі, а також

щотижневих (переважно) зібрань, організації запобігають культурному забуттю. Деякі з організацій позиціонують свою діяльність як правозахисну, допомагають мігрантам адаптуватися до проживання у країні-реципієнті, а також у разі потреби допомагають отримати юридичну допомогу. Також є специфічні організації, діяльність яких зосереджена на одній сфері. З-поміж таких організацій мовні школи [Чорна, 2008: 150], хореографічні клуби (при НУО «Іберіелі», творчий керівник – Мака Ломсадзе [Кдирова, 2017]) та музичні об'єднання [Кдирова, 2011: 31]. Крім Всеукраїнських також є регіональні організації – у Дніпропетровській області (у місті Дніпро – «Еріс Ертоба» та у місті Кривий Ріг «Руставелі»), такі об'єднання є й в Одеській [Кобута, 2014: 72 - 73] та Львівській областях [Бородінов, 2009 :351]. В Україні діють недільні школи з вивчення грузинської мови, зокрема в Харкові [Зеркаль, 2012: 129], Луганські та Миколаївській областях [Зеркаль, 2012: 56]

2.4. Групові стратегії адаптації грузинської діаспори

Фокус діяльності неурядових організацій є індикатором особливостей групового способу адаптації діаспори. Досить частим явищем є невідповідність позиціонування громадської організації та її діяльності. Відповідно для з'ясування особливостей групового способу адаптації потрібен аналіз діяльності НУО. Джерелом для такого аналізу слугують сторінки діаспори у соціальних мережах та веб-сторінках. Самим же методом аналізу є аналіз документів – кількісний з елементами якісного. Шляхом аналізу контенту Інтернет-сторінок громадських організацій діаспори можна окреслити ключові сфери на основі яких організація згуртовує власних членів, тобто які сфери є ключовими для інтеграції представників діаспори у спільноту. Увага НУО може поширюватися на різноманітні сфери: культура, економіка, політика, соціум, розуміння відсоткового вмісту кожної тематики на Інтернет-сторінках дає можливість з'ясувати, якої саме ідентичності дотримується діаспора. Групові контакти (як висвітлення реальних контактів, так і віртуальні через Інтернет-сторінки) разом із рівнем збереження етнічної культури країни реципієнта зумовлює тип міжкультурної стратегії, якої дотримується діаспора.

Для аналізу цих складових адаптації доцільно використовувати змістовний (кількісний) аналіз документів. Наявність віртуальних контактів встановлюється шляхом структурного (якісного) аналізу документів. Не менш важливим є оформлення (використання національної символіки) Інтернет-сторінок та мова, якою подається контент. Використання на сторінках мови, національних символів панівного етносу країни-реципієнта та етнічної мови, національних символів країни походження свідчить про міжкультурне проникнення. Відсутність мови та національних символів країни походження свідчить про культурне забуття. Тоді як відсутність мови та національних символів країни-реципієнта свідчить про страх культурного забуття.

У 2018 році за описаною вище схемою нами було проаналізовано веб-сторінки грузинської діаспори. Контент аналізувався за період 2014–2017 років. Загалом було проаналізована 11 веб-сторінок діаспори. Для аналізу використовувалися такі категорії як: соціальна активність, політична активність, соціальні та економічні питання, конфлікти, культура, міжкультурна взаємодія, мова, посилання, національні символи.

За результатами цього дослідження було з'ясовано, що на сторінках громадських організацій грузинської діаспори переважають матеріали про культуру Грузії (91,5%). Українській культурі присвячено 8,42%. Це свідчить про міжкультурне проникнення. Через чималу кількість контенту про грузинську культуру про культурне забуття говорити не доводиться. Також можемо сказати про відсутність страху культурного забуття, адже на сторінках є контент про українську культуру. Найбільше уваги на сторінках приділяється таким категоріям як соціальна активність (47,29%), культурі (17,04%), міждержавній взаємодії (13,27%). Тобто, бачимо, що громадські організації грузинської діаспори інтегрують грузинів України на основі організації різноманітних подій та їх освітлення на веб-сторінках. Також присвячено чимало уваги культурі та міждержавній взаємодії, що запобігає сепаратизації грузинської діаспори від панівного етносу. З огляду на найпопулярніші теми на

веб-сторінках діаспори можемо зробити висновок про підтримку діаспорою етнічної ідентичності та слабе вираження національної ідентичності. Політичній активності, конфліктам та міждержавній взаємодії присвячено незначну частку контенту – 4,75%, 3,98% та 13,27% відповідно.

Аналіз веб-сторінок діаспор також дає можливість зробити висновки про групову міжкультурну стратегію. Як ми говорили в попередньому розділі, міжкультурні стратегії залежать від двох параметрів – активності контактів з панівним етносом та підтримки етнічної культури країни походження. Аналіз веб-сторінок дає можливість зробити висновки лише про віртуальні контакти, шляхом аналізу даних по категорії «міждержавна взаємодія». Про підтримку культури свідчать дві категорії «культура» та «мова», а точніше їх субкатегорії: «грузинська», «українська», «українська». На сторінках грузинської діаспори, як ми вже зазначали вище, з-поміж контенту про культуру переважає присвячений саме грузинській. 42,64% статей (дописів) зроблено саме грузинською мовою. Матеріали українською та російською мовою разом складають 57,37% (українською – 32,32%, російською – 25,05%). Та російську мову можна розглядати також як і мову країни-реципієнта, адже серед населення Грузії досить високий рівень володіння російською мовою [CSS, 2019]. Тому можемо зробити висновок про активну підтримку етнічної культури країни походження. На веб-сторінках з усього контенту 11,2% присвячено взаємодії з панівним етносом країни-реципієнта (для порівняння – контакти з батьківщиною складають 1,6%). З огляду на збереження та активну підтримку культури, а також активну взаємодію (хоча й віртуальну) з панівним етносом країни-реципієнта можемо зробити висновок про вибір інтеграції як групової стратегії адаптації [Khelashvili, 2018: 517-518].

Проте варто все ж звернути увагу на обмеження такого аналізу. Так висновки з аналізу веб-сторінок можна інтерпретувати винятково як особливості групової адаптації, екстраполяція даних на індивідуальний процес адаптації неможлива. Окрім цього, веб-сторінки як джерело інформації та

емпіричний об'єкт аналізу створюють певні обмеження. Так недоступним для з'ясування є покоління, яке найактивніше бере участь у створенні контенту, а також покоління, яке складає активну аудиторію цієї сторінки. Тож, відмінності групової адаптації різних поколінь залишаються за межами уваги дослідження. Такі обмеження можна подолати шляхом доповнення даних та висновків з аналізу веб-сторінок даними з опитування. Опитування відкриє можливість зробити висновки щодо індивідуального способу адаптації, відмінності поколінь, а також з'ясувати фактори, що найбільше впливають на вибір тієї чи іншої стратегії, на особливості процесу адаптації.

Висновки

Грузинська діаспора України належить до ряду діаспор з Великого Близького Сходу, це відносно молода діаспора, що сформувалася після другої половини ХХ століття та належить до модерного типу діаспор. Найактивніший період формування діаспори припадає на 60-ті роки – кінець 90-х років ХХ століття. У ХХІ столітті темпи міграції з Грузії послаблюються. За оцінками Інституту демографії до 2026 року кількість грузинів в Україні продовжуватиме зростати, хоч і повільнішими темпами, порівняно із кінцем ХХ століття. Головною причиною для переїзду є пошук робочих місць та здобуття освіти, а також возз'єднання сімей, заселявся переважно Східний регіон України.

За даними перепису 2001 року в Україні налічується 34 199 грузинів. Представники діаспори зосереджені переважно в східних областях (Донецька, Харківська, Запорізька), таке розміщення переважно пов'язане із міграційною активністю саме у ці регіони. Наразі через війну на Сході України територіальне розміщення найбільш ймовірно дещо змінене, що пов'язане з окупацією Донецької області та появою великої кількості переселенців – відсотковий вміст грузинів серед них невідомий. За даними перепису серед представників діаспори дещо переважають чоловіки, більшість грузинів України проживає у містах. Рідною мовою близько половини діаспори називає російську, що скоріше пов'язано не з активною мовою асиміляцією, а

особливим типом адаптації – вибором для спілкування мови, що є спільною для панівного етносу країни-реципієнта та населення країни походження.

Грузинська діаспора ще з ХХ століття бере участь у діяльності спільних з іншими діаспорами України об'єднаннях. З-поміж таких об'єднань Будинки народів Сходу та Конгрес національних громад України. Основною метою обох організацій є стимулювання збереження та активної підтримки діаспорою етнічної культури країни походження. Окрім цього діаспора має досить розгалужену систему громадських організацій, серед яких як регіональні, так і Всеукраїнські. Представництва неурядових організацій грузинської діаспори наявні у 14 областях України, і мають різну спеціалізацію: деякі з них зосереджені на соціальній активності та культурі загалом (їх метою є підтримка грузинської культури через організацію освітніх та культурних масових заходів), також є специфічні об'єднання, що фокусуються на музиці чи хореографії. Деякі із неурядових організацій позиціонують себе як правозахисні та надають мігрантам юридичні послуги.

В Україні щороку проводиться низка масових заходів, що присвячені культурі Грузії, організовуються такі заходи як окремо представниками діаспори, так і спільно з представниками панівного етносу. Така активна культурна діяльність грузинських НУО в Україні уможлиблюється, перш за все, широкою нормативною базою. Між Україною та Грузією укладено чимало угод про співпрацю – не лише у культурній сфері, а також і в економіці, освіті, транспорті, охороні здоров'я, охороні навколишнього середовища тощо. Також країни активно співпрацюють у межах діяльності міжнародних організацій, таких як ГУАМ, ОЧЕС, Рада Європи, ООН. Активна міждержавна взаємодія стимулює формування позитивного образу представників діаспори та відкриває більше можливостей для культурного обміну. Також одним із складових міждержавної взаємодії України та Грузії є їх спільність досвіду на міжнародній арені, а саме спільного радянського минулого та окупації територій Росією. У 2008 році Україна активно надавала допомогу Грузії,

шляхом передачі зброї, інших військових засобів та активною участю бійців у військових операціях. Під час активних бойових дій (2014-2015 років) на Сході України Грузія також активно надавала допомогу Україні.

Натомість, поруч з позитивною для діаспори активною міждержавною взаємодією спостерігається наявність чинників, що негативно впливають на становище мігрантів з Грузії в Україні. З-поміж таких чинників можемо виділити національні стереотипи та мову ворожнечі. До появи згаданих вище явищ призвела злочинна діяльність окремих грузинських угруповань міста Києва. Такі стереотипи призводить переважно до міжіндивідуальних конфліктів та не проявляється на груповому рівні. Таким чином у грузинської діаспори гіпотетично спостерігається відмінність стратегій адаптації на індивідуальному та груповому рівнях.

Грузинська діаспора України не лише активно підтримує свою культуру (на груповому рівні – шляхом організації масових культурних подій), але й має активні віртуальні контакти з панівним етносом, тож можемо говорити про вибір інтеграція як міжкультурної стратегії на груповому рівні. Неурядові організації переважно інтегрують представників діаспори на основі інформації про соціальну активність, культуру та міждержавну взаємодію, тобто у діаспори виражена етнічна ідентичність на груповому рівні. Також, спостерігається збереження етнічної мови та незначне вираження ознак національної ідентичності. Таким чином спостерігаємо активну культурну діяльність діаспори, відсутність страху культурного забуття та успішну адаптацію на груповому рівні. Таке сьогоденне становище діаспори пов'язано з періодом формування діаспори та активною взаємодією країни-реципієнта та країни походження. Проте, інформація про особливості адаптації на груповому рівні не дають можливості зробити висновки про індивідуальні міжкультурні стратегії, вибір індивідами етнічної чи національної ідентичності, а також про культурне забуття або страху культурного забуття, що притаманний окремим індивідам.

РОЗДІЛ 3. Особливості стратегій постміграційної адаптації грузинської діаспори міста Київ

3.1. Методологічні напрацювання соціології у вивченні процесу адаптації мігранта до нового місця проживання

Для дослідження особливостей адаптації мігрантів до нового місця проживання в соціології найпоширенішою є методологія проекту «Взаємні міжкультурні відносини у множинних спільнотах» (Mutual Intercultural Relations In Plural Societies - MIRIPS) [Mutual]. Дослідження постміграційних стратегій ґрунтується на теоретичних розробках Джона Беррі щодо міжкультурних стратегій, таких як інтеграція, асиміляція, сепаратизм та маргіналізація. На основі дефініцій кожної із стратегій та властивого їй специфічного поєднання рівня підтримки етнічної культури країни походження та активності контактів із панівним етносом країни-реципієнта було розроблено підхід до з'ясування стратегії, що властива мігранту. В даному підході застосовується ряд індикаторів, які відповідають підтримці культури або встановленню контактів.

З'ясування міжкультурних стратегій було доповнено іншими аспектами постміграційної адаптації. Так наразі анкета проекту MIRIPS [MIRIPS] складається з таких блоків як соціально-демографічні характеристики (вік, стать, освіта, релігія, соціально-економічний статус, етнічне походження, сімейний стан, місце народження), володіння мовами, соціальні контакти, подорожі, культурна ідентичність, безпека, міжкультурні стратегії, відчуття дискримінації, соціокультурна компетентність, психологічні проблеми, задоволеність життям, самооцінка. Окрім цього, інструментарій також містить блоки, що призначені для опитування панівного етносу країни реципієнта, такі блоки включають питання для з'ясування стратегій міжкультурного очікування, поширеності мультикультурної ідеології, толерантності чи упередження, оцінку кількості іммігрантів в країні. Відповідно методологія MIRIPS передбачає одночасне проведення опитування мігрантів з певної країни, а також панівного

етносу країни-реципієнта щодо ставлення до представників цієї ж діаспори. Це дозволяє порівняти міжкультурні стратегії та очікування, і, відповідно, з'ясувати ступінь конфлікту акультурації.

Методологія MIRIPS активно використовується у низці країн світу для дослідження становища певних діаспор. Так, подібні дослідження були проведені в Австралії, Канаді, Естонії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Греції Гонг-Конгу, Індонезії, Індії, Японії, Італії, Мальті, Новій Зеландії, Норвегії, Португалії, Росії, Сінгапурі, Іспанії, Швейцарії та Туреччині. У більшості з цих досліджень об'єктом виступають конкретні діаспори, що мешкають в країні, проте деякі з науковців з метою порівняння включають декілька. Так, наприклад, у Швейцарії науковці Хоті, Бухолцер та Мюллер у своє дослідження включили італійську, португальську, албанську діаспори. Відмінності у країні походження мігрантів, їх культурної віддаленості від країни-реципієнта, міждержавної взаємодії між країною-реципієнтом та країною походження дозволяє робити теоретичні висновки щодо того, що саме впливає на особливості становища діаспори в країні [Учасники].

В Росії Н. Лебедєва проводила опитування кавказьких діаспор. Емпіричним об'єктом дослідження були грузини, вірмени та азербайджанці, що мешкали в Москві, а також панівний етнос Москви. Дослідження спрямовувалося на виявлення залежностей між активністю контактів, сприйняттям міжкультурної ідеології та міжкультурними стратегіями з одного боку, а з другого боку – між міжкультурними стратегіями та задоволеністю життям, соціальним самопочуттям, успішністю адаптації. Результати свідчать про залежність між активними контактами з панівним етносом, відкритим сприйняттям полікультурності спільноти та інтеграцією. У свою чергу інтеграція стимулювала вищі показники задоволеності життям. Натомість за результатами опитування панівного етносу міжкультурні контакти не мають впливу на вибір ними мультикультуралізму як стратегії міжкультурних очкувань.

Інструментарій нашого дослідження також ґрунтується на методології MIRIPS. Відповідно, анкета містить такі блоки як соціально-демографічний профіль, володіння мовою, етнічна ідентичність, подорожі до батьківщини, соціальні контакти, міжкультурні стратегії, відчуття дискримінації, соціокультурна компетентність. Окрім спільних з проектом MIRIPS блоків наша анкета також містить специфічні.

Анкета містить блок питань про соціально-демографічні характеристики мігранта: місце постійного проживання, грузинське походження, мовна компетенція та мовні звички, місце отримання освіти, рівень освіти. Порівняно з проектом MIRIPS ми доповнили анкету також питаннями для з'ясування покоління, адже на нашу думку це впливатиме на особливості адаптації, питаннями про володіння мови та вибір міжкультурної стратегії. Окрім цього анкета містить індикатори типу міграції – групової/індивідуальної та наявності в країні-реципієнті соціальних контактів до переїзду, окреслення етапів міграції.

Блок ідентичності включає питання для оцінки рівня позитивності етнічної ідентичності. В інструментарії MIRIPS вимірюється лише підтримка етнічної ідентичності, тоді як національній увага не відводиться. Тому наша адаптована версія анкети містить питання, що дають змогу оцінити належність мігрантів до правового та економічного поля країни-реципієнта. До анкети включені питання щодо громадянства Грузії та ведення бізнесу в Грузії. В анкеті є блоки про підтримку та знання української та грузинської культури. Ці два блоки містять цілком ідентичні питання, з метою порівняння застосування тієї чи іншої культури в різних життєвих ситуаціях. Адже одним із способів поєднання культури країни-реципієнта та культури країни походження є їх ситуативна підтримка, наприклад, збереження традицій країни реципієнта поєднується зі споживанням контенту масової культури країни-реципієнта. До анкети включено ряд тверджень про страх культурного забуття та перешкоджання у підтримці культури.

Блок контактів дає можливість дізнатися належність індивідів, з якими найчастіше контактує респондент, до панівного етносу, до діаспори респондента або ж до інших діаспор, що проживають в країні-реципієнті.

Блок міжкультурних стратегій включає розроблені MIRIPS ряд тверджень, що дозволяють виміряти середні оцінки респондента по кожному з видів міжкультурних стратегій та зробити висновки щодо вираженості тієї чи іншої. Також включені питання щодо соціокультурної компетенції мігранта та дискримінації у різних соціальних сферах.

Ми додали питання про бажання зворотної міграції (переїзд назад до країни походження) та причини бажання повернутися. На нашу думку, бажання повернутися назад до країни походження є індикатором неуспішної адаптації, а також може бути наслідком вибору певної міжкультурної стратегії. Наявні питання про ставлення до представників різних діаспор, панівного етносу та релігійних течій, що також свідчить про прояви відокремлення.

Анкета містить ряд питань щодо працевлаштування мігранта. Зокрема, питання про кваліфікацію, яку мігрант мав до переїзду (якщо мова йде про мігрантів першого покоління), та рівень кваліфікації, що має зараз; розмір штабу працівників на робочому місці мігранта; належність колег по роботі до панівного етносу або до діаспор. Також включена релігійна ідентичність, частота відвідування релігійних установ. Наявні в анкеті питання щодо адрес проживання, місця роботи релігійних закладів (якій найчастіше відвідуються) призначені для з'ясування просторової сегрегації мігрантів. Так, скупченість в одному районі свідчатиме про недостатню їх інтегрованість у панівний етнос і передумови для появи сепаратизму або маргіналізації. Останній блок анкети включає питання щодо належності до громадських організацій діаспор, адже гіпотетично учасники НУО мають більше засобів для підтримки культури, а також отримують допомогу у процесі адаптації.

3.2. Методи збору інформації та дизайн вибірки

Опитування проводилося протягом лютого – початку квітня 2020 року серед грузинів, що проживають у Києві. Пошук респондентів відбувався методом снігової кулі. Перший крок відбору здійснювався через соціальні мережі (шляхом пошуку респондентів, що проявляють активність на сторінках грузинської діаспори в Україні). На першому етапі відбору респонденту пропонувалося заповнити анкету та поширити посилання на неї серед своїх знайомих грузинів, що також проживають у Києві. Переважна більшість респондентів була відібрана на першому етапі. За рекомендацією інших респондентів було включено не більше 20% об'єктів до вибірки. Набір респондентів було зупинено, коли в процесі пошуку перестали з'являтися нові індивіди. Квотування за соціально-демографічними характеристиками, роком приїзду в Україну та належності до того чи іншого покоління мігрантів не здійснювалося з огляду на складнодоступність об'єкта дослідження та відсутності офіційних актуальних даних щодо наведених вище параметрів, що дало б можливість побудувати репрезентативну вибірку. Загалом, генеральну сукупність за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року становить 2352 особи. Вибіркова сукупність дослідження складає 71 особу.

Опитування відбувалося методом онлайн анкетування. Такий метод було обрано через складнодоступність цільової групи: на момент проведення опитування масових заходів грузин міста Києва не відбувалося, відповідно були відсутні точки можливої зустрічі з респондентами для проведення особистого інтерв'ю. Окрім того, опитування відбувалося під час карантинних заходів 2020 року, що унеможливило особисті зустрічі з мігрантами. Складнодоступність групи передбачала застосування методу снігової кулі, що за браку ресурсів простіше реалізовується через онлайн форму. Проведене дослідження мало пошуковий тип через відсутність попередньої інформації про предмет дослідження. Подібні вимірювання процесу адаптації мігрантів грузинської діаспори в Україні не проводилися, тому інформація про активність підтримки культури, самоцінні міжкультурні контакт та особливості вибору

міжкультурної стратегії – відсутня. Дослідження планувалося з метою висунення попередніх висновків щодо залежності процесів адаптації один від одного, а також одним із завдань дослідження була апробація інструментарію з подальшим його корегуванням.

Респонденти, щоб взяти участь в опитуванні, повинні були проживати в Україні протягом останніх 5 років, а на момент опитування їх постійним місцем проживання мало бути місто Київ. Респонденти повинні були мати грузинське походження. При чому ідентифікація себе як грузина не була обов'язковою для участі в опитуванні, акцент було зроблено саме на наявності походження (пращурів, що належали до грузинської етнічної спільноти). До вибірки було включено мігрантів як першого, так і другого покоління, тобто тих, хто мігрував самостійно у дорослому віці, народився в країні-реципієнті або переїхав ще в дитинстві разом з батьками.

Обмеженнями дослідження є недостатність розміру вибірки для порівняння процесу адаптації двох різних поколінь. Також у вибірці відсутні учасники громадських організацій грузинської діаспори, що не дозволяє простежити вплив діяльності НУО на успішність адаптації та вибір конкретної міжкультурної стратегії. Результати дослідження не є репрезентативними, відповідно, втрачається можливість екстраполювати результати опитування на всіх представників грузинської діаспори, які мешкають у місті Київ. Особливості набору респондентів – через активність на сторінках грузинської діаспори – призвів до потрапляння у вибірку соціально активних індивідів, що може вносити певний зсув у дані. Важливо звернути увагу й на те, що таке вимірювання краще проводити паралельно з опитуванням панівного етносу, щоб з'ясувати ступінь конфлікту акультурації.

Грузинська діаспора як об'єкт дослідження була обрана з огляду на подальші дослідницькі плани. Для з'ясування залежності між історією діаспори в країн, міждержавної взаємодії, наявності національних стереотипів та особливостей процесу адаптації необхідним є проведення опитування серед

декількох діаспор, які мають схожу культурну віддаленість. Одними з таких діаспор є грузинська, вірменська та азербайджанська. Окрім цього за прогнозами Інституту демографії кількість представників цих діаспор в Україні продовжувати зростати, що доводить актуальність вивчення адаптаційних процесів представників цих діаспор. [Позняк, 2008: 7]. Відповідно, для апробації інструментарію та проведення пошукового дослідження було обрано одну з них – грузинську.

Для аналізу було використано одномірні таблиці відсотків та середніх, парні коефіцієнти зв'язку (Пірсона для метричних шкал та Спірмена - для порядкових), часткові коефіцієнти кореляції, порівняння значущості відмінності відсотків та середніх, а також адитивні індекси. Адитивні індекси були побудовані шляхом сумування та виведення середнього для блоку питань, що мають однакову шкалу та є відображенням різних сторін одного процесу, або явища. Було побудовано такі адитивні індекси: «володіння грузинською мовою», «володіння українською мовою», «володіння російською мовою», «індекс позитивності етнічної ідентичності», «асиміляція», «інтеграція», «сепаратизм», «маргіналізація», «дискримінація», «соціокультурна компетенція», «підтримка грузинської культури», «підтримка української культури», «страх культурного забуття» Для аналізу усі дані були розділені на декілька тематичних блоків: культурна адаптація, міжкультурні стратегії, успішність соціальної адаптації, транснаціональний спосіб життя, економічна адаптація, соціально-демографічний портрет респондента. Для окреслення залежностей у процесі адаптації було також побудовано модель соціокультурної адаптації.

3.3. Постміграційна адаптація грузинської діаспори міста Київ: результати дослідження

3.3.1. Культурна адаптація

В опитуванні взяли участь практично однакові частки першого та другого покоління мігрантів. Респонденти, які переїхали в Україну самостійно (перше покоління), становлять 47,9% вибірки. Друге покоління мігрантів складається з осіб, які народилися в Україні (їх батьки мігрували) – 28,2% та тих, хто мігрував дитинстві ще в дитинстві, - 23,9% (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. Розподіл респондентів за належністю до певного покоління мігрантів

Покоління		%
1-е покоління	Переїхав в Україну самостійно	47,9%
2-е покоління	Переїхав ще дитиною разом з батьками	23,9%
	Я народився в Україні, переїжджали мої батьки	28,2%

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Проте такої кількості респондентів першого та другого покоління не достатньо для порівняння та аналізу статистичної значущості відмінностей у показниках двох підвбірок. Основною причиною переїзду в Україну мігрантів першого покоління є робота (пошуки роботи, через практику перерозподілу робітників у Радянському Союзі), частка першого покоління, що переїхала за цією причиною становить 62,2%. Менш поширеними причинами є біженство (16,2%), переїзд до родичів (16,2%) та навчання (5,4%) (табл. 3.2). Офіційні статистичні дані, що опубліковані у наукових працях [Крисаченко, 2005: 210], містять схожі розподіли причин міграції грузинської діаспори в Україну: переважає міграція через пошуки роботи. При чому до переїзду респондентів в Україні вже були наявні їх родичі та друзі (у 50,0% мігрантів першого покоління), були знайомі (у 44,1%), і лише 5,9% на момент переїзду в не мали в Україні соціальних контактів (родичів, друзів, знайомих).

Таблиця 3.2. Причини переїзду в Україну мігрантів першого покоління

Причини міграції	%
Робота	62,2%
Біженці	16,2%
До родичів	16,2%
На навчання	5,4%

На питання відповідали мігранти першого покоління (N=34)

Мігранти другого покоління відповідали на питання щодо причин міграції по відношенню до своїх батьків. Основною причиною для переїзду в Україну батьків мігрантів другого покоління є біженство через військово-політичну ситуацію в Грузії (35,3%), наступне місце займає навчання (з цією метою в Україну переїхало 29,4% респондентів). Також у вибірці є респонденти, що переїхали до родичів (20,6%) та з метою працевлаштування (14,7%) (табл.3.3).

Таблиця 3.3. Причини переїзду в Україну мігрантів другого покоління

Причини міграції	%
Біженці	35,3%
На навчання	29,4%
До родичів	20,6%
Робота	14,7%

На питання відповідали мігранти другого покоління (N=37)

Під час опитування вимірювався рівень володіння грузинською, українською та російською мовами відповідно до видів мовленнєвої діяльності. Загальні тенденції володіння всіма вище згаданими мовами спільні – найвищі здібності проявляються у розумінні мов, за ним слідує говоріння. Найгірші середні показники мають читання та говоріння. Так, середні показники розуміння грузинської становлять 4,17 за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім не розумію, а 5 – вільно розумію. Середня оцінка говоріння дорівнює 4,03 бали, читання – 3,82, а писання – 3,39.

Таблиця 3.4 Рівень володіння грузинською мовою

Рівень володіння:	Види мовленнєвої діяльності			
	Розуміють	Говорять	Читають	Пишуть
1 – зовсім не володіють	0%	4,2%	12,7%	18,3%
2	11,3%	14,1%	8,5%	18,3%
3	15,5%	11,3%	18,3%	5,6%
4	18,3%	15,5%	5,6%	21,1%
5 – вільно володіють	54,9%	54,9%	54,9%	36,6%
Середнє	4,17	4,03	3,82	3,39

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

У володінні українською мовою спостерігаються схожі тенденції: найбільші оцінки отримує розуміння (середній бал 4,01). Говоріння українською мовою респонденти в середньому оцінюють у 3,87 бали, читання – у 3,79, писання – у 3,24 бали (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 Рівень володіння українською мовою

Рівень володіння:	Види мовленнєвої діяльності			
	Розуміють	Говорять	Читають	Пишуть
1 – зовсім не володіють	0%	0%	0%	7,0%
2	0%	2,8%	14,1%	14,1%
3	25,4%	33,8%	15,5%	35,2%
4	47,9%	36,6%	47,9%	35,2%
5 – вільно володіють	26,8%	26,8%	22,5%	8,5%
Середнє	4,01	3,87	3,79	3,24

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Порівняно з грузинською та українською мовою володіння респондентами російською мовою на значно вищому рівні. Розуміння та говоріння в середньому знаходиться на рівні 4,66 бали, читання – 4,35 бали, писання – 3,9 (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 Рівень володіння російською мовою

Рівень володіння:	Види мовленнєвої діяльності			
	Розуміють	Говорять	Читають	Пишуть
1 – зовсім не володіють	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	0%	0%
3	0%	0%	9,9%	29,6%

4	33,8%	33,8%	45,1%	50,7%
5 – вільно володіють	66,2%	66,2%	45,1%	19,7%
Середнє	4,66	4,66	4,35	3,90

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Загальні індекси володіння мовами також свідчать про значно кращі показники російської. Індекс володіння мовою виведений шляхом обрахунку для кожного респондента середньої оцінки компетентності у всіх видах мовленнєвої діяльності. Так індекс володіння російською мовою становить 4,4 бали, українською – 3,7, грузинською – 3,9. Відмінність між показниками російської та інших мов статистично значуща на рівні 1%. Відповідно, можемо стверджувати, що респонденти для адаптації у мовному середовищі України обрали російську мову – мову, якою володіє панівний етнос країни-реципієнта та населення Грузії. Тобто гіпотезу про мовну адаптацію, що була висунута на основі аналізу статистичної інформації, можемо підтвердити.

Таблиця 3.7 Середній рівень володіння мовами (з врахуванням усіх видів мовленнєвої діяльності)

Мова:	Середнє значення	Стандартне відхилення
Грузинська мова	3,9	1,3
Українська мова	3,7	0,8
Російська мова	4,4	0,5

На питання, що використовувалися для побудови індексу відповідали всі респонденти (N=71)

Використання саме російської мови переважає у всіх сферах, окрім релігійної діяльності. Респонденти зазначали, що для молитов переважно використовують грузинську мову. В родині ж, з колегами на роботі, з друзями та незнайомцями на вулиці респонденти переважно послуговуються російською. Варто все ж звернути увагу на те, що у спілкуванні в родині грузинська є основною мовою для 33,8%, що свідчить про збереження третиною респондентів активного вживання офіційної мови країни походження.

Таблиця 3.8 Частота вибору певної мови відповідно до сфер використання

Сфери використання:	Українською	Російською	Грузинською
в родині	2,8%	63,4%	33,8%
з колегами на роботі	5,6%	94,4%	0,0%
з друзями	5,6%	94,4%	0,0%
з незнайомцями на вулиці та в установах	25,4%	74,6%	0,0%
молитися	4,2%	33,8%	62,0%

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Більшість опитаних (73,2%) мають ту чи іншу форму вищої освіти. 88,7% респондентів зазначили про володіння українським громадянством, решта володіє грузинським громадянством. Спостерігаються інтенції зберегти належність до правового поля країни походження. Таке прагнення проявляється у, по-перше, володінні у 11,3% громадянством Грузії, по-друге, 19,0% мають посвідчення співвітчизника, яке забезпечує набір прав, близький до прав громадян країн, по-третє, 27,9% зазначають про бажання отримати громадянство Грузії. Тож, можемо говорити, що елементи національної ідентичності через збереження правового набору проявляється у 33,3% респондентів. Ще одним проявом національної ідентичності є належність до економічного поля країни, зокрема володіння бізнесом у країни походження. Лише 2,8% респонденти зазначили, що мають такий бізнес, проте його веденням вони не займаються. Відповідно, можемо говорити про практично повну відсутність у респондентів економічного прояву національної ідентичності (табл.3.9).

Таблиця 3.9 Наявність економічного та правового елементів національної ідентичності

Сфера	Альтернативи	%
Правове поле	Так	11,3%
	Ні, отримувати не хочу	41,8%
	Ні, хотів би отримати	27,9%
	Маю посвідчення співвітчизника	19,0%
Економічне поле	Маю, але веденням не займаюся	2,8%
	Немає	97,2%

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Національна ідентичність, як і етнічна, ґрунтується на підтримці етнічної культури країни походження та збереженні самоідентифікації. Визнання свого грузинського походження збережено у всіх респондентів: 73,2% вважають себе грузинами, решта 26,8% - українцями грузинського походження. Рідною мовою грузинську вважають 60,6%, інші 36,6% - російську, а українську – лише 2,8%. Грузія є рідною землею для 50,7%, Україна – для 12,7%. Тоді як 33,8% вважають рідною землею обидві країни – і Україну, і Грузію. Тобто, збереження ідентичності з країною походження через самоідентифікацію, визнання рідною мовою та землею у респондентів досить виражене, що свідчить про розвинену етнічну ідентичність та культурну складову національної (табл. 3.9).

Таблиця 3.10 Вираженість складових етнічної ідентичності

Індикатор	Альтернатива	%
Рідна земля	Україну	12,7%
	Грузію	50,7%
	Обидві країни	33,8%
	Інше	3%
Рідна мова	Українську	2,8%
	Російську	36,6%
	Грузинську	60,6%
Самоідентифікація	Грузин	73,2%
	Українець грузинського походження	26,8%

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

На основі суджень про відчуття щастя та гордості через належність до національної або етнічної (залежить від інтерпретації респондентом) групи, а також відсутність відчуття дискомфорту та сорому, вираховується індекс позитивності ідентичності. Для респондентів з грузинської діаспори міста Київ такий індекс складає 4,43 бали (з 5 можливих, індекс вимірюється за 5-бальною шкалою, де 1 – максимально негативна ідентичність, а 5 – максимально позитивна). Такий індекс розраховується у два етапи: на першому відбувається підрахунок адитивного індексу для кожного респондента (через розрахунок середнього), після чого обраховується середнє значення індексу по всім

респондентам. Оцінки по відчуттю сорому та дискомфорту додаються в індекс з оберненими шкалами. Тож, можемо стверджувати про яскраво виражену позитивність ідентифікації себе як грузина/грузинки респондентами (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 Індекс позитивності ідентичності

Аспект оцінки ідентичності	Середній бал
Я пишаюся тим, що я представник своєї національності	4,28
Я щасливий бути представником своєї національності	3,70
Бути представником своєї національності для мене дискомфортно	1,25
Мені соромно бути представником своєї національності	1,00
Індекс позитивності ідентичності	4,43

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Питання збереження та підтримки культури мають два виміри. З одного боку, з'ясовується рівень включеності до культури панівного етносу, з другого ж, збереження рис етнічної культури країни походження. Вираженість культурних рис країни-реципієнта і одночасна відсутність свідчень про підтримку культури країни походження свідчить про культурну асиміляцію мігранта з панівним етносом. Тоді як недостатня включеність у культуру панівного етносу є індикатором неуспішної адаптації та появи передумов для вибору сепаратизму та маргіналізації як міжкультурних стратегій. Найкращі показники збереження культури проявляються у таких сферах як визнання грузинських цінностей (4,10), знання історії (3,75), слухання музики грузинською мовою (3,66), підтримку традицій (3,54), знання фольклору (3,54). Оцінка відбувалася за 5-бальною шкалою, де 1 – абсолютно не погоджуюся із твердженням, а 5 – повністю погоджуюся із твердженням. Також спостерігається розвиненість політичного аспекту культури: стеження за політичними подіями Грузії та активна участь в обговоренні політичної ситуації, подій в Грузії були оцінені у 3,86 та 3,62 бали відповідно (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 Підтримка грузинської культури

Сфера підтримки культури	Середнє
Я визнаю основні грузинські цінності	4,10
Я добре знаю грузинську історію	3,75
Я часто слухаю грузинські/грузинською мовою музику	3,66
Я дотримуюся всіх грузинських традицій	3,54
Я добре знаю грузинський фольклор	3,54
Я знаю багато грузинських митців та їхні твори	3,46
Я святкую більшість грузинських свят	3,45
Я часто дивлюся грузинські/грузинською мовою фільми	3,34
Я виховую дітей в грузинському національному дусі	2,93
Я часто читаю грузинську/грузинською мовою художню літературу	2,82
Я спілкуюся грузинською мовою в побуті	2,66
Я часто використовую грузинські Інтернет-сторінки	2,41
Я часто відвідую заходи грузинської діаспори в Україні	2,31
Зазвичай я відвідую саме грузинські релігійні заклади в Україні	2,21
Я часто читаю новини грузинською мовою	2,15
Зазвичай я відвідую релігійні заходи, які проводяться грузинською мовою	2,07
Я часто дивлюся грузинське/грузинською мовою телебачення	1,87
Я часто слухаю грузинське/грузинською мовою радіо	1,82
Я слідкую за політичними подіями в Грузії	3,86
Я беру участь в обговоренні політичної ситуації, політичних подій Грузії	3,62

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Підтримка української культури відбувається через перегляд українського телебачення (3,99), визнання українських цінностей (3,76), спілкування українською мовою в побуті (3,73), перегляд фільмів українською мовою/ українського виробництва (3,73). Політичний аспект української культури також розвинений. Слідкування за політичними подіями в Україні було оцінено в середньому в 4,08 бали, а участь в обговоренні політичної ситуації та подій в Україні – в 4,01 бали (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 Підтримка української культури

Сфера підтримки культури	Середнє
Я часто дивлюся українське/українською мовою телебачення	3,99
Я визнаю основні українські цінності	3,76
Я спілкуюся українською мовою в побуті	3,73

Я часто дивлюся українські/українською мовою фільми	3,73
Я добре знаю українську історію	3,39
Я часто використовую українські Інтернет-сторінки	3,28
Я знаю багато українських митців та їхні твори	3,25
Я часто слухаю українські/українською мовою музику	3,21
Я добре знаю український фольклор	3,20
Я часто слухаю українське/українською мовою радіо	3,04
Я дотримуюся всіх українських традицій	3,00
Я святкую більшість українських свят	3,00
Я часто читаю українську/українською мовою художню літературу	2,96
Я виховую дітей в українському національному дусі	2,56
Я сліdkую за політичними подіями в Україні	4,08
Я беру участь в обговоренні політичної ситуації, політичних подій України	4,01

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Тож політична культура у респондентів розвинена як українська, так і грузинська. Така ж ситуація спостерігається з ціннісними орієнтаціями. З огляду на визнання як українських, так і грузинських цінності бачимо передумови для формування стратегії інтеграції. В інших же сферах спрацьовує правило «суми з нульовим результатом», тобто активна участь в грузинській культурі передбачає відсутність участі в українській культурі. Середні показники по підтримці української та грузинської культури становлять 3,39 та 2,98 бали відповідно. Відмінність між середніми є статистично значущою на рівні 1%. Тож, можемо стверджувати, що респонденти підтримують українську культуру більше ніж грузинську. Разом з тим, низькі середні показники по підтримці грузинської культури свідчать про культурне забуття у представників діаспори. Натомість самооцінка належності до певної культури має протилежні показники: респонденти в середньому оцінили у 3,72 бали свою згоду із твердженням щодо належності до грузинської культури та у 2,62 бали належність до української. Відмінність між цими показниками статистично значуща на рівні 1%. Відповідно, можемо стверджувати, що за самооцінкою респонденти відчують свою належність до грузинської культури яскравіше, ніж до української, хоча й підтримують цю культуру навпаки на менш активному рівні (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 Підтримка та відчуття належності до культури

	Середнє значення	Стандартне відхилення
Я відчуваю себе частиною української культури	2,62	1,03
Я відчуваю себе частиною грузинської культури	3,72	0,74
Підтримка української культури	3,39	0,41
Підтримка грузинської культури	2,98	0,62

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

З огляду на наведені вище дані можемо сказати про часткове культурне забуття у респондентів. Спостерігається страх культурного забуття на середньому рівні. Страх культурного забуття проявляється у підтримці твердження щодо необхідності захисту своєї грузинської культури з метою уникнення асиміляції, занепокоєність можливістю втратити грузинську культуру через ознайомлення з українською, можливістю забуття своєї культури та забуття дітьми грузинської культури. Загальний індекс культурного забуття становить 3 бали за 5-ти бальною шкалою, де 1 – зовсім не погоджуюся із твердженням про занепокоєність забуттям культури, а 5 – повністю погоджуюся (табл. 3.15).

Таблиця 3.15 Страх культурного забуття

	Середнє значення	Стандартне відхилення
Грузини, які проживають в Україні, повинні докладати зусиль, щоб захистити свою культуру від стороннього впливу	3,73	0,56
Вивчення і вживання чужої мови призводить до того, що грузини, які проживають в Україні, забувають свої культурні традиції	2,80	0,69
Мене хвилює, що я можу забути грузинську культуру	2,86	0,90
Мене хвилює, що мої діти можуть забути грузинську культуру	2,61	0,92
Індекс страху культурного забуття	3,00	0,57

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

3.3.2. Міжкультурні стратегії

Інструментарій опитування також включав блок з'ясування міжкультурної стратегії. Блок містив 16 тверджень, по кожному з яких респондент відмічав рівень своєї згоди за 5-бальною шкалою, де 1 – абсолютно не погоджуюся, а 5 – повністю погоджуюся. Після чого з оцінок по твердженням, що відповідають одній міжкультурній стратегії, вираховувався адитивний індекс вираженості стратегії. Загальні індекси міжкультурних стратегій вираховувалися як середнє значення відповідей усіх респондентів. Значення індексів по кожній міжкультурній стратегії та стандартне відхилення наведено у таблиці 3.16.

Таблиця 3.16 Міжкультурні стратегії респондентів

	Індекс	Стандартне відхилення
Асиміляція	1,97	0,37
Інтеграція	4,18	0,46
Сепаратизм	2,66	0,75
Маргіналізація	1,84	0,43

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

Відмінність у значеннях індексів інтеграції та інших стратегій є статистично значущою на рівні 1%. Відповідно можемо стверджувати, що для респондентів стратегія інтеграції є більш вираженою ніж інші стратегії, значення індексу стратегії інтеграції дорівнює 4,18 бали. Варто звертати увагу на те, що ці дані про міжкультурні стратегії свідчать скоріше про артикулювання респондентами цього вибору та інтерпретації ними своєї життєвої ситуації, ніж справжньої її підтримки, що відображається у відповідній діяльності. Так вибір стратегії інтеграції свідчить про бажання мігрантами зберегти свою культуру і водночас адаптувати її до базових цінностей панівного етносу країни-реципієнта та відкритість, прагнення до контактів з панівним етносом.

3.3.3. Успішність соціальної адаптації

Успішність соціальної адаптації проявляється у відчутті мігрантами щастя, соціокультурній компетенції та ставленні до панівного етносу, інших діаспор, які мешкають у країні-реципієнті. Відчуття щастя респонденти оцінювали за 10-бальною шкалою, де 1 – зовсім не щасливий, а 10 – повністю щасливий. В середньому респонденти оцінили рівень щастя на 7,2 бали. Соціокультурна компетентність респондентів в середньому дорівнює 1,99 бала. Цей показник вимірюється шляхом оцінювання важкості певних видів діяльності. До такої діяльності належать повсякденні справи – дружба, вибір їжі, підтримка правил і норм, розуміння жартів і гумору, створення сімейних стосунків, спілкування з представниками інших діаспор, адаптація до кліматичних умов країни-реципієнта (табл. 3.17).

Таблиця 3.17 Соціокультурна компетентність у повсякденному житті

Сфера	Середнє значення
Спілкуватися з людьми з органів влади	2,61
Адаптуватися до українського клімату	2,15
Розмовляти про себе з іншими людьми в Україні	2,11
Знайти в Україні їжу, яка подобається	1,96
Дотримуватися українських правил і норм	1,94
Підтримувати / створювати сімейні стосунки	1,93
Спілкуватися з представниками інших діаспор в Україні	1,86
Дружити з українцями	1,69
Розуміти жарти та гумор українців	1,65

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Оцінка складності діяльності в даному блоці відбувалася за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім не складно, а 5 – дуже складно. Тож, найменші показники свідчать про найвищий рівень соціокультурної компетенції. Так, найпростішими для адаптації сферами за результатами опитування є розуміння жартів та гумору українців (1,65), встановлення дружби з українцями (1,69) та спілкування з представниками інших діаспор України (1,86). Дещо складнішими виявилось спілкування з людьми з органів влади, проте оцінка 2,61 свідчить про неproblematicність цієї сфери.

Відчуття дискримінації в середньому набрало 2,12 за 5-бальною шкалою, де 1 – зовсім не погоджуюся, а 5 – повністю погоджуюся. Тож, можемо говорити про низький рівень відчуття дискримінації. Відчуття дискримінації найчастіше виникало внаслідок того, що респондентів дражнили через їх грузинське походження (2,70), також респонденти погоджувалися із твердженням, що українці несправедливо ставляться до грузинів, що проживають в Україні (2,56). Щодо дискримінації у різних сферах суспільного життя респонденти найчастіше зазначали про дискримінацію при отриманні адміністративних послуг (20,%) та послуг у банківських закладах (11,3%). Проте більшість – 58,8% стверджують, що не зіштовхувалися із проявами дискримінації (табл. 3.18)

Таблиця 3.18 Випадки дискримінації у різних сферах суспільного життя

Сфера	%
Ні, не зіштовхувався	58,8%
При отриманні адміністративних послуг	20,0%
При отриманні послуг у банківських закладах	11,3%
В транспорті	5,0%
Під час працевлаштування	2,5%
При отриманні послуг у сфері освіти	2,5%

На питання відповідали всі респонденти (N=71)

Самі ж респонденти проявляють досить толерантне ставлення до панівного етносу, найбільш численної діаспори та діаспор, що походять з кавказького регіону. Також враховуючи історичний контекст та сутички грузинів з євреями до анкети також було додану цю етнічну спільноту. Вимірювання толерантності відбувалося за шкалою Богардуса. Результати свідчать про дуже позитивне ставлення (в середньому на рівні членів родини) до грузинів. Ставлення до українців та росіян дещо гірше ніж до грузинів проте знаходить на рівні не гіршому за сусідство. Гірші оцінки отримали євреї, азербайджанці та вірмени – на рівні сусідів та колег по роботі. Найгіршим же є ставлення до чеченців – на рівні колеги по роботі, туриста в Україні. До оцінок ставлення за шкалою Богардуса було також додано релігійні течії. Краще

ставлення спостерігається до християн (2,21), до мусульман ставлення на рівні 4,06 бали (табл. 3.19).

Таблиця 3.19 Ставлення до представників етнічних груп та релігійних течій

Групи	Середнє значення
Українців	1,89
Росіян	2,30
Грузин	1,10
Азербайджанців	3,80
Вірмен	3,61
Євреїв	3,94
Чеченців	4,30
Мусульман	4,06
Християн	2,21

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

Одним з проявів успішної соціальної адаптації є відсутність прагнення повернутися на батьківщину. Третина респондентів зазначила про небажання повертатися в Грузію (33,8%). Інші респонденти відповіли про наявність такого бажання. Основними причинами бажання повернутися є прагнення бути ближче до родини та друзів (78,7%), несприйняття України як власного дому (59,6%). Також серед причин відсутність в Україні належного рівня життя (27,7%), відсутність бачення в Україні майбутнього для своїх дітей (23,4%) (табл. 3.20).

Таблиця 3.20 Причини бажання повернутися в країну походження

Причина	%
Хочу бути ближче до родини/друзів	78,7%
Не почуваюся в Україні як вдома	59,6%
В Україні не маю належного рівня життя	27,7%
Не бачу в Україні майбутнього для своїх дітей	23,4%
Важко знайти роботу в Україні	21,3%
Не маю житла в Україні	12,8%
Не бачу перспектив для себе в Україні через правові обмеження	12,8%

На питання відповідали респонденти, які мають бажання повернутися в Грузію (N=47)

3.3.4. Транснаціональний спосіб життя

Рівень транснаціональності способу життя вимірюється у двох показниках: контакти з представниками панівного етносу (самоцінні контакти) та контактами з представниками країни походження. Найрідше респонденти контактують з представниками країни походження через поїздки в Грузію: всі респонденти відвідували протягом останніх 5 років Грузію не частіше одного разу на рік. Розмови з грузинами, які проживають в Грузії відбуваються дещо частіше, проте більшість респондентів це робить не частіше одного разу на пів року. Зустрічі з грузинами, що проживають в Україні є найбільш частими: 43,2% зустрічаються кілька разів на місяць. Таким чином можемо зробити висновок про низьку вираженість транснаціонального способу життя. Адже спілкування з грузинами відбувається шляхом контактів з грузинською діаспорою в Україні (табл.3.21).

Таблиця 3.21 Частота різних типів контактів з грузинами

	Кілька разів на місяць	Один раз на місяць	Кілька разів на пів року	Один раз на пів року	Один раз на рік	Менше одного разу на рік	Жодного разу
Їздили в Грузію	-	-	-	-	5,6%	53,5%	40,8%
Розмовляєте з друзями та родичами, які проживають в Грузії (телефоном, через Інтернет)	18,3%	8,5%	28,2%	22,5%	8,5%	11,3%	2,8%
Зустрічаєтеся з грузинами в Україні, які не є Вашими родичами	42,3%	15,5%	7,0%	21,1%	7,0%	4,2%	-

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

Основною метою поїздок до Грузії протягом останніх 5 років було відвідування родичів та друзів – 46,5%. Також серед причин поїздки пов'язані з роботою (8,5%) та туристичні поїздки (4,2%). 40,8% не їздили протягом останніх 5 років у Грузію (табл. 3.22).

Таблиця 3.22 Причини поїздок у Грузію

Причини поїздок	%
Поїздки до родичів та друзів	46,5%
Поїздки пов'язані з роботою	8,5%
Туристичні поїздки	4,2%
Не їздив	40,8%

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

3-поміж друзів респондентів є як українці так і грузини, більшість респондентів зазначила про наявність 1 – 3 друзів грузинів та такої ж кількості друзів українців. У 15,5% друзі грузини відсутні.

Таблиця 3.23 Наявність серед друзів українців та грузинів

	Жодного	Тільки один	Два - три	Чотири – п'ять
Українці	2,8	38,0	45,1	14,1
Грузини	15,5	32,4	42,3	9,9

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

3.3.5. Економічна адаптація

Серед респондентів найбільша частка (15,5%) зареєстровані безробітні, 14,1% - кваліфіковані робітники, 14,1% - офісні працівники. Загалом же у вибірці майже рівномірна представленість різних типів кваліфікації. Студенти та аспіранти складають 12,7%, некваліфіковані робітник – 11,3%, керівники – 9,9%, приватні підприємці та бізнесмени 8,5% (табл. 3.24). Чверть респондентів працює на підприємстві, яким керують українці (25,4%), 21,1% - в створеному разом з друзями в Україні бізнесі. Усі респонденти задіяні у підприємствах невеликого розміру: 48,8% працює на мікропідприємствах, 39,5% - на малих, 11,6% - на середніх.

Таблиця 3.24 Кваліфікація, яку респонденти мали на момент опитування

Кваліфікація на роботі	%
Зареєстрований безробітний	15,5%
Кваліфікований робітник	14,1%
Офісний працівник	14,1%
Учень, студент, аспірант	12,7%
Некваліфікований робітник	11,3%
Професіонал	11,3%

Керівник	9,9%
Приватний підприємець, бізнесмен	8,5%
Інше	2,8%

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

Матеріальне становище респондентів на середньому рівні та вище. Лише на продукти вистачає прибутку 4,2%, 38% зазначає про достатність коштів загалом на прожиття. 50,7% має кошти на все необхідне, проте немає можливостей для заощаджень. Іншим 7,0% достатньо коштів на здійснення усіх необхідних покупок та заощаджень (табл. 3.25). З мігрантів першого покоління більшість зазначає те, що після міграції їх матеріальне становище залишилося на тому ж рівні або погіршилося: для 47,1% респондентів матеріальне становище залишилося таким же, як було до переїзду в Україну, для 32,4% - погіршилося. 20,6% засвідчило про незначне покращення.

Таблиця 3.25 Матеріальне становище респондентів

Матеріальне становище	%
Вистачає лише на продукти харчування	4,2%
Вистачає загалом на прожиття	38,0%
Вистачає на все необхідне, але нам не до заощаджень	50,7%
Вистачає на все необхідне, робимо заощадження	2,8%
Живемо у повному достатку	4,2%

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

Основним джерелом доходів для респондентів є їх власний заробіток (66,2%). Також з-поміж джерел доходу – допомога держави (15,5%), допомога батьків (12,7%) та дохід чоловіка/дружини (5,6%). Найпоширенішим типом житла, де мешкають респонденти є власне житло (49,3%), також значна частка проживає у родичів (40,8%).

3.3.6. Соціально-демографічний портрет респондента

Більше половини респондентів (63,4%) мають чоловічу стать, 36,6% - жіночу. Середній вік респондентів 36,7 років. Мінімальним віком є 20 років, максимальним – 55 років. Серед респондентів є такі, що перебувають у змішаних шлюбах: 35,2% одружені (заміжні) з представниками панівного етносу країни-реципієнта, 25,4% - з представниками інших національних груп.

21,1% перебувають у шлюбі з грузином чи грузинкою. Решта ж 18,3% не перебувають у шлюбі (табл. 3.26). Респонденти, що входять до громадських організацій грузинської діаспори в Україні, у вибірці відсутні. Це унеможливило простеження впливу, що здійснює участь в діяльності НУО на підтримку культури, успішність адаптації та вибір міжкультурної стратегії

Таблиця 3.26 Сімейний стан респондентів

Сімейний стан	%
З представником іншої національності	25,4%
З українкою/українцем	35,2%
З грузинкою/грузином	21,1%
Не одружений/незаміжня	18,3%

На питання блоку відповідали всі респонденти (N=71)

3.3.7. Модель стратегії соціальної адаптації

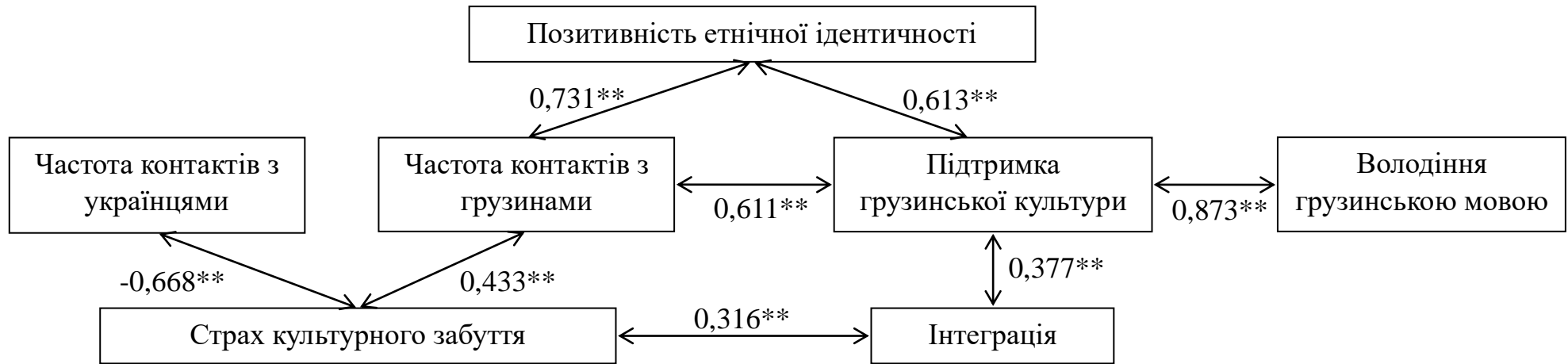
З метою з'ясування залежності адаптаційних процесів та причинно-наслідкових процесів у підтримці культури, збереження мови, вибору міжкультурної стратегії було побудовано модель соціокультурної адаптації. Індекси до моделі було відібрано з огляду на теоретичні розробки та методологічні можливості розрахунку кореляцій та коефіцієнтів детермінації. До моделі увійшли такі індекси як страх культурного забуття, позитивності етнічної ідентичності, володіння грузинською мовою, збереження грузинської культури, індекс інтеграції, а також включено змінні, що відповідають кількості самоцінних контактів з українцями та грузинами. Наявність зв'язків, сила та напрямок зв'язку між індексами обраховувалися за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона. Для з'ясування кореляції між індексами та змінними кількості контактів розраховувався коефіцієнт Спірмена (з огляду на те, що для окреслення кількості контактів використовувалися порядкові шкали).

На малюнку 2 зображену модель соціокультурної адаптації із зазначенням коефіцієнтів кореляції між складовими. На малюнку зазначені лише ті коефіцієнти кореляції, що є значущими на рівні 1%. Для перевірки хибності відношень було додатково вираховано частковий коефіцієнт кореляції. Для кожної пари змінних (індексів), між якими спостерігається взаємозв'язок за

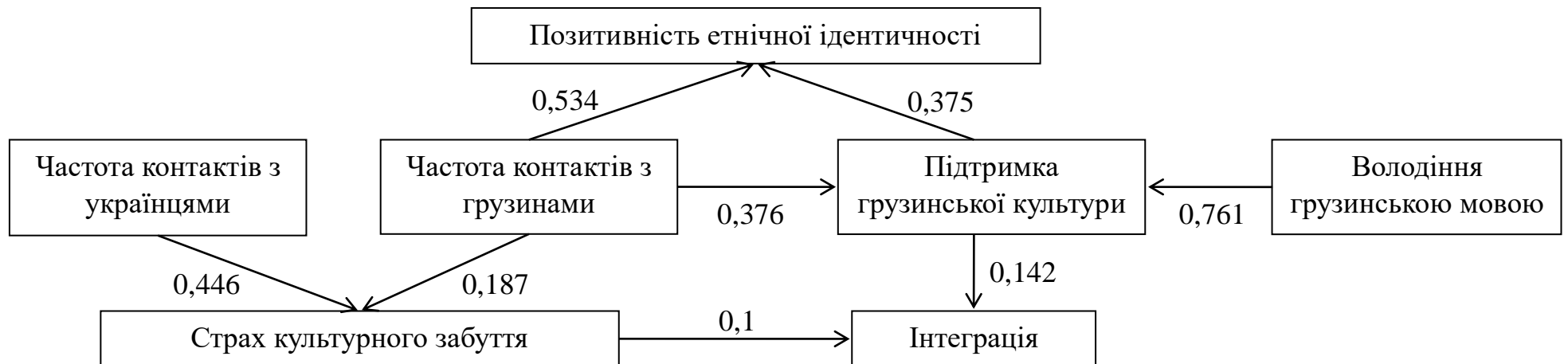
значенням та значущістю коефіцієнта парної кореляції, було розраховано часткові коефіцієнти кореляції з виключенням впливу кожної третьої змінної, яка значуще корелює з двома цільовими змінними. На малюнку наведено зв'язки лише між тими індексами, для яких частковий коефіцієнт кореляції був значущим з виключенням впливу усіх третіх змінних. Індокси, для яких коефіцієнт парної кореляції має від'ємне значення, мають обернений зв'язок, тобто зі збільшенням значення одного значення іншого спадає. Наведені на малюнку значення інтерпретуються таким чином: кореляція на рівні 0,3-0,5 вважається слабкою, 0,6-0,7 – середня кореляція, 0,8-0,9 – сильна кореляція.

Бачимо, що попри теоретичні свідчення про те, що вибір міжкультурної стратегії залежить від збереження етнічної культури країни походження та підтримки контактів з панівним етносом, прямий зв'язок інтеграції спостерігається лише з підтримкою грузинської культури. При чому такий зв'язок є досить слабким (на рівні 0,377). Коефіцієнт детермінації для ознак дорівнює 0,142 (мал. 3). Відповідно можемо стверджувати, що варіації у збереженні культури пояснюють лише 14,2% дисперсії підтримки стратегії інтеграції. Зі змінною, що відповідає кількості контактів з панівним етносом («контакти з українцями») спостерігається лише опосередкований зв'язок – через страх культурного забуття. Страх культурного забуття залежить від активності підтримки контактів з українцями (панівним етносом) та з грузинами (діаспорою). Залежність від контактів з українцями середньої сили та є оберненою – чим більше в найближчому колі мігранта українців, тим менше буде його страх культурного забуття. З контактами з грузинами спостерігаємо слабкий прямий зв'язок. Контакти з українцями пояснюють 44,6% дисперсії страху культурного забуття, контакти з грузинами – 18,7%. Страх культурного забуття в свою чергу пояснює 10% дисперсії підтримки стратегії інтеграції. Тобто, маємо ситуацію прямого зв'язку контактів з діаспорою та інтеграції зі страхом культурного забуття. Хоча за дефініцією стратегії інтеграції зв'язок має бути зворотній.

Малюнок 2. Коефіцієнти кореляції індексів соціокультурної адаптації

Малюнок 3. Коефіцієнти детермінації індексів соціокультурної адаптації

Така ситуація спостерігається через те, що контакти з грузинами сприяють розумінню своєї культури, відмінності своєї культури від культури панівного етносу, усвідомленню можливості втрати етнічної культури, тобто виводить питання культурної належності із «білої плями». Таке усвідомлення й сприяє підтримці культури. Так само з контактами з українцями: чим більше в найближчому колі мігранта представників панівного етносу, тим більше стирається розуміння необхідності підтримки етнічної культури країни-реципієнта. Варто звернути увагу на те, що зв'язок інтеграції з контактами з панівним етносом окрім того, що є опосередкованим, є також оберненим, що не відповідає теоретичному визначенню інтеграції. Така невідповідність пояснюється тим, що, по-перше, контакти з українцями та грузинами є сумою з нульовим результатом, тобто зі збільшенням кількості українців в оточенні кількість грузинів зменшується, а як видно з малюнку 3 саме контакти з діаспорою сприяють підтримці етнічної культури. По-друге, контакти з українцями, як зазначалося вище, є підставою для зменшення усвідомлення культурної відмінності та відсутності культурного забуття. Тож причинно-наслідковий зв'язок виглядає таким чином: зі збільшення контактів з українцями автоматично спадає кількість контактів з грузинами, що призводить до зменшення підтримки культури та відчуття страху культурного забуття, а як наслідок, і зменшення підтримки інтеграції як міжкультурної стратегії

Можемо зробити висновок про відносну самостійність показника інтеграції від решти, з огляду на те, що кореляція з іншими показниками на низькому рівні, а статистичні дані свідчать про культурне забуття у респондентів та низьку активність у підтримці грузинської культури. Тож, можемо підтвердити гіпотезу про те, що вибір міжкультурної стратегії є скоріше відображенням прагнень мігранта до підтримки етнічної культури, ніж відображення справжнього рівня підтримки культури та активності міжкультурних контактів. Підтримка грузинської культури, в свою чергу, має прямий зв'язок на рівні 0,873 з володінням грузинською мовою. 76% дисперсії у рівні збереження культури пояснюється рівнем володіння грузинської мови.

Такий вплив спостерігається через те, що завдяки збереженню мови мігрант залишає собі доступ до грузинської культури. Наприклад, володіння грузинською мовою відкриває для мігрантів доступ до споживання літератури, фільмів, грузинського виробництва, ознайомлення з політичною ситуацією Грузії з перших джерел. Підтримка грузинської культури впливає на індекс позитивності етнічної ідентичності (кореляція на рівні 0,613), 37,5% дисперсії цього індексу пояснюють змінами у підтримці культури. Також спостерігається залежність із контактами з грузинами (зв'язок на рівні 0,534). Тобто, підтримка етнічної культури та частота контактів з грузинами сприяють збільшенню позитивності етнічної ідентичності (відчуття гордості та щастя через належність до етнічної групи, відсутність відчуття дискомфорту та сорому).

Висновки

За даними, отриманими з дослідження, бачимо, що успішність адаптації представників грузинської діаспори, які взяли участь в опитуванні, знаходиться на рівні вищому за середній. Респондентам властивий середній рівень соціокультурної компетенції, що свідчить про некритичність питання пристосування до нових норм соціального життя, досить розвиненого розуміння української культури, при звичаєння до особливостей повсякденного життя українців. Відчуття щастя респонденти оцінюють у 7,2 бали, що також свідчить про вищий за середній рівень задоволеності власним життям. Дискримінація не є повсякденням для представників грузинської діаспори, про це свідчать їх низькі оцінки відчуття дискримінації, а також наявність дискримінації переважно лише в сферах, що пов'язані із відвідування адміністративних закладів. Економічна адаптація також знаходить на середньому рівні, безробітних серед опитаних 15%. Погіршилася економічна ситуація після переїзду для приблизно третини мігрантів першого покоління. Для решти ж мігрантів ситуація покращилася, або залишилася на доміграційному рівні. Таким чином, можемо говорити про переважно успішну (на середньому рівні та вище) адаптацію до економічного життя в країні-реципієнті. Практично дві третини респондентів зазначила про бажання

повернутися до країни походження, але з огляду на основну причину такого бажання – бути ближче до родичів – не можемо стверджувати, що це свідчить про проблеми з адаптацією.

Транснаціональний спосіб життя властивий респондентам на низькому рівні. Адже вони майже не їздять до країни походження і досить рідко спілкуються з друзями, родичами, знайомими, які мешкають в Грузії. Натомість спостерігається досить активна підтримка контактів з представниками грузинської діаспори, які також мешкають в Україні. Тобто можемо говорити про відокремленість діаспори від країни походження, та задоволення потреби у спілкуванні з представниками цієї етнічної групи через комунікацію з іншими членами діаспори. Проте у країні-реципієнті респонденти все ж підтримують мультикультурні контакти – із представниками діаспори, і з представниками панівного етносу, тому говорити про повну відсутність транснаціонального способу життя нема підстав. Звернімо увагу, що така ситуація відрізняється від способу життя на груповому рівні, адже на груповому рівні підтримуються досить активні контакти з усіма трьома спільнотами – панівним етносом країни-реципієнта, грузинською діаспорою України та країною походження.

Респонденти практично на однаковому рівні володіють українською та грузинською мовами, тоді як володіння російською значно краще. Російська мова є спільною як для країни-реципієнта, так і для країни походження. Відповідно, говорити про мовну асиміляцію ми не можемо, скоріше спостерігається особливий тип мовної адаптації, за якого для спілкування в країні-реципієнті обирається одна з мов, що використовується в країні походження і, водночас, є зрозумілою для панівного етносу країни-реципієнта. Вживання російської мови переважає в усіх сферах життя респондента, окрім молитви (в молитвах більшість використовує грузинську мову). Володіння грузинською мовою зумовлює можливість мігранта підтримувати грузинську культуру, адже мова слугує своєрідний кодом доступу до культурного та інформаційного контенту країни походження.

Хоча володіння грузинською мовою у мігрантів знаходиться на середньому рівні, та підтримка культури зберігається на рівні нижчому за середній. Найбільш розвиненими елементами грузинської культури у представників грузинської діаспори є зануреність до інформаційно-політичного поля, збереження цінностей, знання історії. Тож спостерігаємо культурне забуття. Включеність до української культури є вищою, за грузинську. Натомість, інтерпретація респондентами їх культурної активності не відповідає реальним проявам підтримки культури. Так, попри кращі показники по підтримці української культури, ніж грузинської, респонденти більше відчують свою належність до грузинської культури, ніж до української. Страх культурного забуття мігрантам властивий на середньому рівні. Наявність та сила страху залежна від кількості грузинів у мікросоціальному оточенні та обернено залежна від кількості українців. Така залежність спостерігається через те, що регулярна комунікація з представниками діаспори актуалізує для мігранта проблеми збереження підтримки, збільшує розуміння власної культурної відмінності. А з другого боку, регулярні контакти з українцями стирають розуміння можливості асиміляції. Тобто, в даному випадку страх культурного забуття скоріше є не індикатором реальної наявності забуття культури, а усвідомленням необхідності підтримки культури. Причинно-наслідковий зв'язок контактів та страху культурного забуття встановлено саме таким чином (страх залежить від контактів, а не навпаки), тому що від страху культурного забуття також залежний вибір інтеграції у якості міжкультурної стратегії. Якби страх культурного забуття стимулював свідоме зменшення контактів з українцями, то респонденти не надавали б високі оцінки твердження, що відповідають інтеграції та прагненню активної взаємодії з українцями.

Як зазначалося вище респондентам властиве культурне забуття, проте вони мають виражену етнічну ідентичність: вважають грузинську мову рідною, а рідною землею називають Грузію. Таким чином можемо говорити про вибір етнічної ідентичності. Індекс позитивності етнічної ідентичності також

знаходиться на високому рівні, що свідчить про задоволеність своїм грузинським походження, відсутність відчуття сорому, або дискомфорту через це. Національна ідентичність збережена на низькому рівні, економічний її аспект втрачений, в правовому аспекті спостерігається частковий зв'язок через збереження мігрантами громадянства Грузії.

Респондентам властива стратегія інтеграції, що передбачає прагнення збереження культури та підтримки контактів з українцями. Проте, бачимо, що вибір такої стратегії має низьку залежність від підтримки культури, а зв'язок з контактами з українцями є опосередкований та зворотній, і також на низькому рівні. Така низька залежність, а також наявність у мігрантів часткового культурного забуття, свідчить про те, що вибір міжкультурної стратегії є скоріше відображенням прагнень мігранта, аніж реальної життєвої ситуації.

Отже, підсумовуючи, можемо зазначити, що представникам грузинської діаспори міста Києва, які взяли участь в опитуванні, властиве культурне забуття зі збереження володіння грузинською мовою на середньому рівні. Респондентам властивий страх культурного забуття у якості індикатора усвідомлення респондентами можливості забуття етнічної культури. Вибір інтеграції як міжкультурної стратегії свідчить про відсутність прагнень відокремлення від панівного етносу та наявність бажання підтримувати етнічну культуру країни походження. Загалом, адаптація до соціокультурного та економічного життя країни-реципієнта знаходиться на рівні вищому за середній, що сприяє формуванню задоволеності своїм життям на рівні вищому за середній.

ВИСНОВКИ

З порівняння результатів опитування представників грузинської діаспори та даних, отриманих під час аналізу інтернет-сторінок неурядових організацій цієї діаспори, можемо зробити висновок про часткову відмінність групових та індивідуальних стратегій адаптації. Грузинській діаспорі на груповому рівні властиве збереження культури та активне використання державної мови країни походження. Тоді як результати опитування свідчать про культурне забуття і посереднє володіння грузинською мовою (значно гірше ніж російською, проте на рівні з українською), статистичні дані Всеукраїнського перепису населення також містять інформацію про невисоке знання мігрантами грузинської мови. Посереднє володіння грузинською мовою та використання у більшості сфер російської мови скоріше свідчить не про часткову мовну асиміляцію, а про особливий тип адаптації. Для країни-реципієнта та країни походження спільною є російська мова (про високий рівень володіння російською мовою свідчать статистичні дані Всеукраїнського перепису населення 2001 року та дані опитування «Кавказький барометр» 2019 року). Відповідно, використання в Україні представниками діаспори саме російської мови не є переходом на мову панівного етносу. Також, бачимо, що попри стимулювання громадськими організаціями діаспори активної підтримки культури, організації просвітницьких та культурних заходів, створення інформаційного контенту, на індивідуальному рівні підтримка грузинської культури неактивна.

Результати обох досліджень свідчать про взаємопроникнення з українською культурою: на груповому рівні НУО активно поширюють контент, присвячений культурі України, а дані з індивідуального рівня свідчать про підтримку української культури на вищому рівні, ніж грузинської. Проте якщо на груповому рівні таке культурне проникнення призводить до відсутності страху культурного забуття, то на індивідуальному такий страх присутній. За результатами опитування, такий страх позитивно впливає на кількість контактів з грузинами, а опосередковано також і на збереження культури. Тож можемо

говорити про те, що страх є радше розвиненим розуміння ймовірності втрати культури країни походження, що стимулює підтримку комунікації з грузинами та актуалізує для мігранта необхідність культурного збереження.

На обох рівнях адаптації діаспори властивий вибір інтеграції як міжкультурної стратегії. Під час аналізу групового рівня висновки щодо вибору стратегії було зроблено на основі даних про підтримку культури та частоту контактів із панівним етносом. Тоді як під час опитування респондентам пропонувалося оцінити згоду із твердженнями, що відповідають тій чи іншій міжкультурній стратегії. Тож, якщо у випадку групового рівня адаптації вибір стратегії інтеграції свідчить про наявний тип поведінкової матриці, що відповідає цій стратегії, то у випадку індивідуального рівня – лише про інтенції мігрантів. На індивідуальному рівні поведінковий тип мігрантів скоріше відповідає стратегії часткової асиміляції із збереженням володіння мовою на середньому рівні. Тож можемо говорити про два види індивідуальних міжкультурних стратегій – такої, що відображає прагнення мігранта, та реально обраної, що проявляється в поведінці.

Як індивідуальний, так і груповий рівні характеризуються низькою активністю контактів зі спільнотами та індивідами, що мешкають у країні походження. На груповому рівні це проявляється в оприлюдненні відповідного інформаційного контенту, а на індивідуальному – у формі онлайн-комунікації (поїздки у країну походження практично відсутні). Це свідчить про середній рівень транснаціональності способу життя діаспори на обох рівнях адаптації. Контакти з панівним етносом та всередині діаспори наявні та досить активні також на обох рівнях адаптації. Щодо вибору типу ідентичності спостерігається повний збіг між груповим та індивідуальним рівнями, адже в обох випадках було обрано етнічну ідентичність, елементи національної виражені слабко та проявляються у політичній (на груповому рівні) та правовій (на індивідуальному рівні) сферах, а економічна при цьому фактично повністю ігнорується.

Індивідуальний спосіб адаптації, на відміну від групового, лише частково залежить від міждержавної взаємодії країни реципієнта. Міждержавні контакти України та Грузії досить активні і підкріплені широкою документальною базою. При тому така взаємодія відбувається як у політично-економічній сфері, та і в культурній: в Україні проводилася низка культурних заходів, присвячених Грузії. Це сприяло легітимізації грузинської культури в Україні, актуалізувало увагу до правової сфери життя мігрантів. Проте такий вплив здійснювався лише на груповий спосіб адаптації. На індивідуальному ж спостерігаємо культурне забуття, а також відчуття дискримінації (хоча й нижче середнього рівня). Натомість активна міждержавна взаємодія та спільність долі на міжнародній арені (обидві країни перебувають у військовому конфлікті з Росією) на індивідуальному рівні стають засобом, що запобігає відокремленню від панівного етносу та стимулює підтримку контактів з українцями. Такий тип об'єднання діаспори та панівного етносу в даному випадку можна назвати «об'єднанням проти».

Історія появи та формування діаспори не справляє впливу на індивідуальний спосіб адаптації. На груповому рівні спостерігається залежність від історії діаспори: модерність діаспори сприяє більш активній підтримці культури країни походження і водночас відкриває можливість для культурного проникнення з Україною (через відсутність страху культурного забуття). На індивідуальному ж рівні попри недовгу історію діаспори на території України відбувається культурне забуття, розвивається страх культурного забуття та триває асиміляція з українською культурою. Відповідно, з огляду на наведене вище, можемо зробити висновок про часткову відмінність стратегій соціальної адаптації на індивідуальному та груповому рівнях, відсутність впливу наявних на груповому рівні тенденцій на особливості індивідуальної адаптації, а також слабкий зв'язок індивідуальних стратегій з міждержавною взаємодією країни-реципієнта та країни походження і часом появи та історією розвитку діаспори на території країни-реципієнта.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашидзе З. Грузинська енциклопедія [Електронний ресурс] / Зураб Абашидзе // Енциклопедичний вісник України. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/42714/09-Abashidze.pdf?sequence=1>.
2. Анджaparідзе А. Гуманітарний чинник українсько-грузинського стратегічного партнерства / Анджaparідзе А.. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – №87. – С. 46 – 55.
3. Ачкасов В. Этническая и национальная идентичности в современном мире / В.А. Ачкасов. // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2012. – №1. – С. 85 - 91.
4. Бородінов В. Динаміка розвитку етнічних груп у незалежній Україні / В. Бородінов. // Історичні і політологічні дослідження. – 2009. – №2. – С. 347 – 353.
5. Брюбейкер Р. Переобрамлений націоналізм: Статус нації та національне питання у новій Європі / Роджерз Брюбейкер. – Львів: Кальварія, 2006. – 280 с.
6. Горон А. Історія національних меншин в контексті регіональних особливостей [Електронний ресурс] / А.В. Горон – Режим доступу до ресурсу: http://ndcsoippro.at.ua/_fr/0/Horon.pdf.
7. Державна підтримка українського експорту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr%20/ugodi_z_ukrain/geo/2075.html.
8. Економічне співробітництво між Україною та Грузією [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://georgia.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation>.
9. Етнічний довідник: етнічні меншини в Україні / [Л. Аза, В. Бедзір, І. Винниченко та ін.]. – Київ: Фенікс, 1996. – 172 с.
10. Євтух О. В. Міжетнічна взаємодія: поняття, структура, простори реалізації / О. В. Євтух // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія,

педагогіка, менеджмент. - 2010. - Вип. 4. - С. 37-44. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_4_6

11. Зеркаль М. Етнічна система освіти України: особливості відродження та функціонування у 1990-2000-ті роки / М. М. Зеркаль. // Чорноморський літопис. – 2012. – №6. – С. 125 –131.
12. Зеркаль М. М. Місце і роль недільних шкіл та факультативного навчання в системі освіти етноменшин України (1991 - 2011 рр.) / М. М. Зеркаль // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер. : Історичні науки. - 2012. - Вип. 3.33. - С. 54-59.
13. Знання російської мови жителями Грузії: CSS, 2017 [Електронний ресурс] // CRRC. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://caucasusbarometer.org/en/cb2017ge/KNOWRUS/>.
14. Знання російської мови жителями Грузії: CSS, 2019 [Електронний ресурс] // CRRC. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://caucasusbarometer.org/en/cb2019ge/KNOWRUS/>.
15. Зуб (Руденко) Н. Близькосхідні діаспори в Україні: штрихи до теорії та історії / Н. М. Зуб (Руденко). – 2015. – С. 1 – 11.
16. Зуб (Руденко) Н. Діаспори Кавказу та Близького Сходу в Києві (1914 - 2014) / Н.М. Зуб (Руденко). // Східний світ. – 2015. – №2. – С. 23 –36.
17. Калиновський О. Етнічна організована злочинність: історія та сучасність / О. Калиновський, В. Ремський. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2010. – №23. – С. 28 – 36.
18. Кдинова І. Музичне мистецтво національних меншин України за роки незалежності / І.О. Кдинова. // Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. – 2011. – №1. – С. 26 – 32.
19. Кдинова І. О. Традиції і новаторство в творчій діяльності хореографічних колективів грузинського товариства міста Києва / І. О. Кдинова. // Досвід зарубіжних країн. – 2017. – №5. – С. 30–32.

20. Кобута С. Гуманітарні аспекти сучасних українсько-грузинських відносин / С. Кобута, А. Яворський. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2014. – №25. – С. 68.
21. Крисаченко В. Етнічна палітра сучасного українського соціуму / В.С, Крисаченко // Український соціум / В.С, Крисаченко. – Київ: Знання України, 2005. – С. 188 – 217.
22. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Грузією [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://georgia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ge/culture>.
23. Ларченко М. Л. Етнічні стереотипи та їх вплив на рівень національної толерантності / Ларченко М. Л. // Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. – 2011. – № 4 (12). – С. 55–61.
24. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г. Лозко. – Київ: АртЕК, 2001. – 304 с.
25. Музичко О. Динаміка чисельності та соціально-демографічні особливості грузинської спільноти південної України: від витоків до сучасності / О.Є. Музичко. – 2016. – С. 192 – 210.
26. Національний склад населення України та його мовні ознаки – Київ: Державний комітет статистики України, 2003. – 247 с.
27. Нездойминога О. Етнологія ідентичності сучасних народів України / Оксана Нездойминога. // Культурні практики як чинник соціокультурної модернізації сучасного українського суспільства. – 2015. – С. 110 – 113.
28. Оцінка чисельності наявного населення України [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://drive.google.com/file/d/17-FwOYeZNTnjHLzShE4xK9roznitrBv2/view>.
29. Позняк О. Прогнозування етнічного складу населення України / О. Позняк, Л. Шишкіна, В. Свінцицький. // Демографічні процеси та тенденції. – 2008. – С. 132 – 140.

30. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1994 - 2018 років [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/dodatki2018.pdf>.
31. Ремський В. Кримінально-правова та кримінологічна характеристики "етнічних" злочинних груп і злочинних організацій / В. Ремський. // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – №1. – С. 167 – 179.
32. Савченко Г. Етнічні стереотипи та їх вплив на рівень національної толерантності / Г. Савченко, Л. Чорна. // Етнічна Історія народів Європи. – 2009. – №29. – С. 122 – 129.
33. Склад Конгресу національних громад України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kngu.org/index.php/ru/node/5>.
34. Скляр В. Етномовні процеси в українському просторі: 1989 - 2001 / Володимир Скляр. – Харків: ЕКСКЛЮЗИВ, 2009. – 545 с.
35. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Тарашука. - К.: Основи, 1994. - 224 с.
36. Статистика населення України [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.
37. Статут Конгресу національних громад України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kngu.org/node/57>.
38. Східний світ / [Н. Акчуріна-Муфтієва, О. Борділовська, О. Бубенок та ін.]. – Київ: Інститут сходознавства НАНУ, 2005. – 204 с.
39. Тощенко Ж. Т. Диаспора как объект социологического исследования / Ж. Т. Тощенко, Т. И. Чаптыкова. // Социологические исследования. – 1996. – №12. – С. 33–42.
40. Трощинський В. Національні меншини в Україні / В. Трощинський. – Київ: Видавничий дім "Стилос", 2003. – 252 с. – (2).

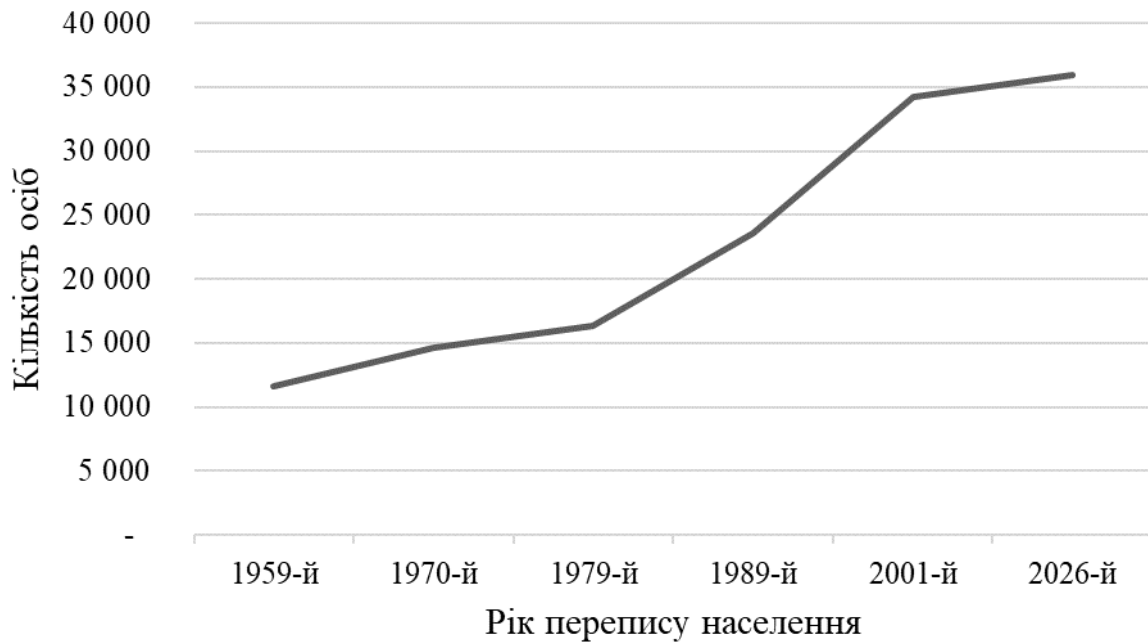
41. Тюнін В. Особистість злочинця (представника етнічних меншин), який сприяє учасникам злочинних організацій та укриває їх злочинну діяльність / В.О. Тюнін. // Форум права. – 2011. – №2. – С. 902 – 907.
42. Учасники проекту MIRIPS [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wgtn.ac.nz/cacr/research/mirips/MIRIPS-partners-and-samples-Oct-2016.pdf>.
43. Фурса А. Ретроспектива українсько-грузинських відносин у міжнародному контексті / А.О. Фурса. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. – С. 281 – 285.
44. Целуйко В. О. Роль України в Російсько-Грузинській війні та її вплив на політику України в воєнній сфері [Електронний ресурс] / В. О. Целуйко – Режим доступу до ресурсу: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/3365/2938>.
45. Чорна Л. Культурне життя національних меншин Києва (1920-ті - преша половина 193-х рр.) / Л. Чорна. // Інтелігенція і влада. – 2009. – С. 196 – 207.
46. Чорна Л. Формування та діяльність системи освітніх закладів національних меншин м. Києва (1920 - 1930 рр.) / Л. Чорна. // Етнічна історія народів Європи. – 2008. – №26. – С. 151 – 157.
47. Шеремет А. Культурно-просвітницька діяльність НБУВ / А. Шеремет, Т. Середа. // Бібліотечний вісник. – 2006. – №5. – С. 43 – 48.
48. Шульга Н.А. Великое переселение: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты. – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 700 с.
49. Afulani P. Transnational ties and the health of sub-Saharan African migrants: The moderating role of gender and family separation / P. Afulani, J. Torres, M. Sudhinaraset. // Social Science & Medicine. – 2016. – №168. – P. 63 – 71.
50. Antonsich M. Immigration societies and the question of 'the national' / M. Antonsich, T. Matejskova. // Ethnicities. – 2015. – №15. – P. 495–508.
51. Bell J. Migrants: keeping a foot in both worlds or losing the ground beneath them? Transnationalism and integration as experienced in the everyday lives of

- Polish migrants in Belfast, Northern Ireland / Justyna Bell. // *Social Identities*. – 2016. – №22. – P. 80–94.
52. Berry J. Globalisation and acculturation / J.W. Berry. // *International Journal of Intercultural Relations*. – 2008. – №32. – P. 328–336
53. Bhugra D. Migration and depression / D. Bhugra. // *Acta Psychiatr Scand*. – 2003. – №108. – P. 67–72.
54. International Migration Report 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf
55. International Migration Report 2017 [Электронный ресурс] // United Nations. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf.
56. International Migration Report 2020 [Электронный ресурс] // United Nations. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
57. Khelashvili A. Intercultural strategies of Georgian, Azerbaijani and Armenian diasporas in Ukraine / Alina Khelashvili // *The 8th International conference —Science and society* (November 9, 2018) / Alina Khelashvili. – Hamilton, Canada: Accent Graphics Communications & Publishing, 2018. – P. 516–519.
58. Kostyuchok P. Ethnic and national identity: theoretical analysis attempt / Petro Kostyuchok. // *Історичні науки*. – 2014. – №3. – P. 14 – 20.
59. Lebedeva N. Intercultural relations among migrants from Caucasus and Russians in Moscow / N. Lebedeva, A. Tatarko, J. Berry. // *International Journal of Intercultural Relations*. – 2016. – №52. – P. 27 – 38.
60. Melzer S. Migrants' pursuit of happiness: An analysis of the effects of adaptation, social comparison and economic integration on subjective well-being on the basis of German panel data for 1990–2014 / S. Melzer, R. Muffels. // *Migration Studies*. – 2017. – Volume 5, Issue 2 – P. 190–215.

61. MIRIPS QUESTIONNAIRE [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.wgtn.ac.nz/cacr/research/mirips/mirips-questionnaires-and-presentations/MIRIPSquestionnaire.pdf>.
62. Mutual Intercultural Relations In Plural Societies (MIRIPS) [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.victoria.ac.nz/cacr/research/mirips>.
63. Perthes V. America's "Greater Middle East" and Europe: Key Issues for Dialogue / Volker Perthes. // Middle East Policy. – 2004. – P. 85 – 97.
64. Psychological adaptation of migrants to new living conditions (Regional aspect) / K.Topor, M. Frizen, Y. Neyaskina, O. Shiryayeva. // Opcion. – 2018. – №34. – P. 708–724.
65. Portes A. The Adaptation of the Immigrant Second Generation in America: Theoretical Overview and Recent Evidence / Alejandro Portes, William Halle, Patricia Fernández-Kelly. // J Ethn Migr Stud. – 2009. – №35. – P. 1077–1104.
66. Plaza D. Transnational Identity Maintenance via the Internet: A Content Analysis of the Websites Constructed by Second Generation Caribbean- Origin Students in Post–Secondary Institutions / Dwaine Plaza. // Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge. – 2009. – №7. – P. 37 – 52.
67. Waldinger R. Transnationalism in Question / R. Waldinger, D. Fitzgerald. // American Journal of Sociology. – 2004. – Vol. 109, No. 5 – P. 1177–1195.

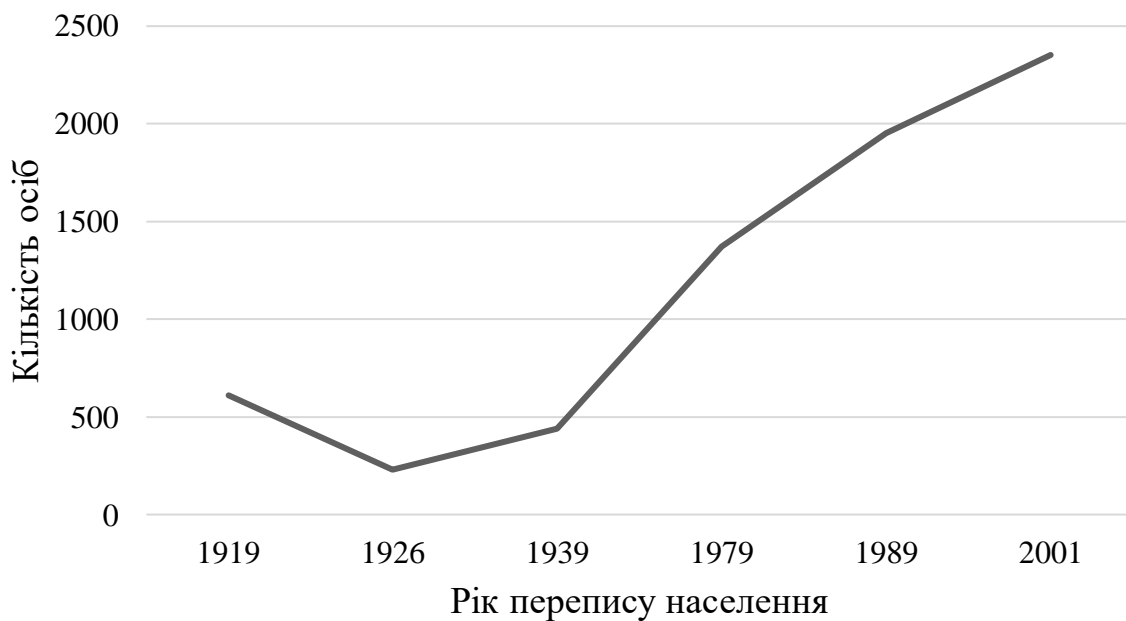
ДОДАТКИ

Додаток А. Динаміка чисельності грузинської діаспори України

Джерело: [Крисаченко, 2005: 210], [Позняк, 2008: 7].

Додаток Б. Динаміка чисельності грузинської діаспори в Києві

Джерело: [Зуб (Руденко), 2015]

**Додаток В. Розподіл представників грузинської діаспори Україні за
різними характеристиками**

<i>Показник</i>		<i>N</i>	<i>%</i>
загальна кількість		34199	100
населення	міське	29836	87,2
	сільське	4363	12,8
стать	чоловіки	20069	58,7
	жінки	14130	41,3
рідна мова	етнічна	12539	36,7
	українська	2818	8,2
	російська	18589	54,4
	інша	158	0,5
громадянство батьківщини		6006	17,6

Джерело: [Національний, 2003: 14 - 108].

Додаток Г. Інструментарій емпіричного дослідження

УВАЖАЕМЫЙ УЧАСТНИК ОПРОСА!

Для написания дипломной работы на факультете социологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, студентка Алина Хелашвили (электронный адрес: alina.khelashvili@gmail.com) проводит опрос представителей грузинской диаспоры. Ваше мнение очень важно, так как поможет исследованию особенностей социально-экономических условий проживания представителей диаспоры в Украине. К каждому вопросу подано перечень ответов. Прочтите их, выберите один или несколько ответов, которые наиболее близки к Вашей точке зрения, и обведите кругом соответствующую этим ответам цифру. В некоторых случаях в соответствующей строчке можно вписать свой вариант ответа. Опрос проводится анонимно. Поэтому не нужно вписывать свое имя и фамилию на анкете. Ваши ответы будут анализироваться исключительно в обобщенном виде.

БЛАГОДАРИМ ЗА СОГЛАСИЕ ВЗЯТЬ УЧАСТИЕ В АНКЕТИРОВАНИИ!

1. Укажите, где Вы постоянно проживаете на протяжении последних 5 лет?

Украина	1	Продолжить
Грузия	2	Закончить интервью
Другая страна	3	Закончить интервью
Жил в нескольких странах	4	Закончить интервью

2. В каком городе Вы проживаете?

Киев	1	Продолжить
Днепр	2	Закончить интервью
Харьков	3	Закончить интервью
Одесса	4	Закончить интервью
Львов	5	Закончить интервью
Другой	6	Закончить интервью

3. Имеете ли Вы грузинские корни:

Да	1	Продолжить
Нет	2	Закончить интервью

4. Выберите вариант, который наиболее точно описывает Ваш переезд в Украину:

Я переехал в Украину еще ребенком, вместе с родителями	1	Продолжить
Я переехал в Украину самостоятельно	2	Продолжить
Я родился в Украине, переезжали мои родители (оба или один из них)	3	Продолжить
Я и мои родители родились в Украине, переезжал кто-то из бабушек и дедушек	4	Закончить интервью

Если в 4 отмечен код 2:

4.1. Почему Вы решили переехать в Украину?

Если в 4 отмечен код 1, 3:

4.2. Почему Ваши родители решили переехать в Украину?

S1. На каком языке Вы преимущественно общаетесь: (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	На украинском	На русском	На грузинском	На другом (УКАЖИТЕ)
1. в семье	1	2	3	4. _____
2. с коллегами на работе	1	2	3	4. _____
3. с друзьями	1	2	3	4. _____
4. с незнакомцами на улице	1	2	3	4. _____
5. молитесь	1	2	3	4. _____

S2. Хорошо ли Вы владеете грузинским языком: (ОЦЕНИТЕ ПО 5-БАЛЛЬНОЙ ШКАЛЕ, ГДЕ 1 – СОВСЕМ НЕ ВЛАДЕЮ, А 5 – ВЛАДЕЮ СВОБОДНО) (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	1 – совсем не владею	2	3	4	5 – свободно
1. Понимаете	1	2	3	4	5
2. Говорите	1	2	3	4	5
3. Читаете	1	2	3	4	5
4. Пишете	1	2	3	4	5

S3. Хорошо ли Вы владеете украинским языком: (ОЦЕНИТЕ ПО 5-БАЛЛЬНОЙ ШКАЛЕ, ГДЕ 1 – СОВСЕМ НЕ ВЛАДЕЮ, А 5 – ВЛАДЕЮ СВОБОДНО) (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	1 – совсем не владею	2	3	4	5 – свободно
1. Понимаете	1	2	3	4	5
2. Говорите	1	2	3	4	5
3. Читаете	1	2	3	4	5
4. Пишете	1	2	3	4	5

S4. Хорошо ли Вы владеете русским языком: (ОЦЕНИТЕ ПО 5-БАЛЛЬНОЙ ШКАЛЕ, ГДЕ 1 – СОВСЕМ НЕ ВЛАДЕЮ, А 5 – ВЛАДЕЮ СВОБОДНО) (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	1 – совсем не владею	2	3	4	5 - свободно
1. Понимаете	1	2	3	4	5
2. Говорите	1	2	3	4	5
3. Читаете	1	2	3	4	5
4. Пишете	1	2	3	4	5

S5. Какой наивысший уровень образования Вы имеете? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Не имею образования
2. Начальное образование
3. Неполное среднее образование
4. Среднее общее
5. Среднее специальное (техникум, училище колледж)
6. Неполное высшее
7. Базовое высшее
8. Полное высшее
9. Имею ученую степень кандидата/доктора наук
10. Другое _____

S6. Где Вы получали образование: (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Полностью в Украине	Частично в Украине, частично в другой стране (УКАЖИТЕ)	В другой стране (УКАЖИТЕ)	Не имею этого уровня образования
1. Начальное	1	2. _____	3. _____	4
2. Среднее	1	2. _____	3. _____	4
3. Высшее	1	2. _____	3. _____	4

D1. Кем Вы себя считаете? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. 1.Украинец
2. 2.Грузин
3. 3.Украинец грузинского происхождения
4. Другое _____

D2. Насколько Вы согласны с такими утверждениями? Оцените по 5-балльной шкале, где 1 – совсем не согласен, а 5 – полностью согласен (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Совсем не согласен	Скорее не согласен	Сложно ответить	Скорее согласен	Полностью согласен
1. Я горжусь тем, что я грузин	1	2	3	4	5
2. Я счастлив быть грузином	1	2	3	4	5
3. Мне дискомфортно быть грузином	1	2	3	4	5
4. Мне стыдно быть грузином	1	2	3	4	5

D2. Укажите, кем себя считают Ваши родители (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Украинец / украинка	Грузин / грузинка	Русский / русская	Украинец / украинка грузинского происхождения	Другое (УКАЖИТЕ)
1.Мать	1	2	3	4	5 _____
2.Отец	1	2	3	4	5 _____

D3. Есть ли у Вас украинское гражданство? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
2. Нет
3. В процессе получения
4. Планирую получить

D4. Есть ли у Вас гражданство Грузии? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
2. Нет, не хочу получить
3. Нет, но хотел бы получить
4. Имею удостоверение соотечественника

D5. Согласны ли Вы с такими утверждениями? (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	1 – нет, абсолютно не согласен	2 нет, скорее не согласен	3 – как согласен, так и нет	4 – скорее согласен	5 – Полностью согласен
6. Я поддерживаю все (практически все) грузинские традиции	1	2	3	4	5
7. Я отмечаю большинство грузинских праздников	1	2	3	4	5
8. Я признаю основные грузинские ценности	1	2	3	4	5
9. Я хорошо знаю грузинскую историю	1	2	3	4	5
10. Я общаюсь на грузинском языке в быту	1	2	3	4	5
11. Я хорошо знаю грузинский фольклор	1	2	3	4	5
12. Я часто читаю новости на грузинском языке	1	2	3	4	5
13. Я часто читаю грузинскую/на грузинском языке художественную литературу	1	2	3	4	5
14. Я часто смотрю грузинское/на грузинском языке телевиденье	1	2	3	4	5
15. Я часто слушаю грузинское/на грузинском языке радио	1	2	3	4	5

16. Я часто смотрю грузинские/на грузинском языке фильмы	1	2	3	4	5
17. Я часто слушаю грузинскую/на грузинском языке музыку	1	2	3	4	5
18. Обычно я посещаю именно грузинские религиозные заведения в Украине	1	2	3	4	5
19. Обычно я посещаю религиозные мероприятия, которые проводятся на грузинском языке	1	2	3	4	5
20. Я часто посещаю мероприятия грузинской диаспоры в Украине	1	2	3	4	5
21. Я воспитываю детей в грузинском национальном духе	1	2	3	4	5
22. Я знаю много грузинских культурных деятелей и их произведения	1	2	3	4	5
23. Я часто использую грузинские Интернет-страницы	1	2	3	4	5
24. Я слежу за политическими событиями в Грузии	1	2	3	4	5
25. Я участвую в обсуждениях политической ситуации, политических событий Грузии	1	2	3	4	5

D6. Сталкивались ли Вы с проблемами сохранения грузинской культуры из-за противодействия украинцев или представителей других диаспор? (ОТМЕТЬТЕ ОДНУ НАИБОЛЕЕ ЗНАЧИМУЮ ДЛЯ СЕБЯ ПРОБЛЕМУ, КОТОРАЯ ПРЕПЯТСТВУЕТ СОХРАНЕНИЮ КУЛЬТУРЫ)

1. Да, из-за противодействия со стороны украинцев
2. Да, из-за противодействия представителей других диаспор
3. Да, противодействовали и украинцы, и представители других диаспор
4. Нет
5. Я не поддерживаю грузинскую культуру

Если в D6 отмечен код 5 задать вопрос D7

D7. Почему не поддерживаете грузинскую культуру? (ОТКРЫТЫЙ ВОПРОС)

D8. Своим родным языком Вы считаете (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Украинский
2. Русский
3. Грузинский
4. Другой (УКАЖИТЕ) _____

D9. Своей «родной землей» Вы считаете: (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Украину
2. Грузию
3. Обе страны – Украину и Грузию
4. Другую страну (УКАЖИТЕ) _____

K1. Как часто Вы за последние ПЯТЬ лет: (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Несколько раз в месяц	Один раз в месяц	Несколько раз в полгода	Один раз в полгода	Один раз в год	Меньше одного раза в год	Ни разу
Ездите в Грузию	1	2	3	4	5	6	7
Разговариваете с друзьями, и родственниками, которые проживают в Грузии (по телефону, с помощью Интернета)	1	2	3	4	5	6	7
Встречаетесь с грузинами в Украине, которые не являются Вашими родственниками	1	2	3	4	5	6	7

Если в K1.1 отмечен код 1-6, задать вопрос K2

K2. С какой целью Вы ездили в Грузию на протяжении последних ПЯТИ лет? (ОТМЕТЬТЕ ОДНУ ПРИЧИНУ, ПО КОТОРОЙ ВЫ НАИБОЛЕЕ ЧАСТО БЫВАЕТЕ НА РОДИНЕ)

1. Туристические поездки
2. Поездки к родственникам и друзьям
3. Поездки связаны с работой
4. Не ездил (-а)
5. Другое (УКАЖИТЕ) _____

K3. Хотели бы Вы переехать на постоянное место жительства в Грузию? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, хотелось бы
2. Да, планирую
3. Хотелось бы, но я не имею возможности
4. Нет

Если в K3 отмечен код 1-3, задать вопрос K4

K4. Почему Вы хотите переехать в Грузию? (УКАЖИТЕ ТРИ НАИБОЛЕЕ ЗНАЧИМЫЕ ДЛЯ СЕБЯ ПРИЧИНЫ)

1. Хочу быть ближе к семье / друзьям
2. В Украине не имею достойного уровня жизни
3. Трудно найти работу в Украине
4. Не имею жилья в Украине
5. Ущемления со стороны представителей другой национальности, проживающих в Украине
6. Проблемы с правоохранительными органами, политиками, чиновниками
7. Через притеснения со стороны украинцев
8. Не чувствую себя в Украине как дома
9. Не вижу перспектив для себя в Украине из-за экономических трудностей
10. Не вижу перспектив для себя в Украине из-за правовых ограничений
11. Не вижу в Украине будущего для своих детей
12. Не владею языком, необходимым для проживания в Украине
13. Другое (УКАЖИТЕ) _____

K5. Вспомните пять Ваших наиболее близких друзей (не учитывая родственников), проживающих в Украине, есть ли среди них представители таких национальностей: (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Ни одного	Только один	Два - три	Четыре - пять
1. Украинцы	1	2	3	4
2. Грузины	1	2	3	4
3. Русские	1	2	3	4
4. Других (УКАЖИТЕ, КАКИХ) _____				

M1. Насколько Вы согласны с такими утверждениями? Оцените по 5-балльной шкале, где 1 - совсем не согласен, а 5 - полностью согласен (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Совсем не согласен	Скорее не согласен	Сложно ответить	Скорее согласен	Полностью согласен
1. Грузины, проживающие в Украине, должны прикладывать усилия, чтобы защитить свою культуру от чужого влияния	1	2	3	4	5
2. Изучение и применение чужого языка приводит к тому, что грузины, проживающие в Украине, забывают свои культурные традиции	1	2	3	4	5
3. Меня волнует, что я могу забыть грузинскую культуру	1	2	3	4	5
4. Меня волнует, что мои дети могут забыть грузинскую культуру	1	2	3	4	5
5. Как грузин в Украине я чувствую себя безопасно	1	2	3	4	5

M2. Насколько Вы согласны с такими утверждениями? Оцените по 5-балльной шкале, где 1 - совсем не согласен, а 5 - полностью согласен (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Совсем не согласен	Скорее не согласен	Сложно ответить	Скорее согласен	Полностью согласен
1. Я считаю, что грузины, проживающие в Украине, должны сохранять грузинскую культуру и не подстраивать ее под украинскую	1	2	3	4	5
2. Мне все равно, владею я украинским и грузинским языком, или нет	1	2	3	4	5
3. Я не хочу посещать мероприятия, организованные как украинцами, так и грузинами	1	2	3	4	5
4. Я предпочитаю мероприятия, в которых участвуют только грузины	1	2	3	4	5
5. Мне важно свободно владеть и украинским, и грузинским языком	1	2	3	4	5
6. Я предпочитаю мероприятия, в которых участвуют только украинцы	1	2	3	4	5
7. Я считаю, что для грузин, проживающих в Украине, не важно сохранять грузинскую культуру или подстраивать ее под украинскую	1	2	3	4	5
8. Для меня более важно свободно владеть грузинским языком, чем украинским	1	2	3	4	5
9. Я считаю, что грузины, проживающие в Украине, должны сохранять грузинскую культуру, но также и подстраивать ее под украинскую	1	2	3	4	5
10. Я считаю, что грузины, проживающие в Украине, не должны сохранять грузинскую культуру, а должны подстраивать ее под украинскую	1	2	3	4	5
11. Я считаю, что лучше дружить только с украинцами	1	2	3	4	5
12. Для меня более важно свободно владеть украинским языком, чем грузинским	1	2	3	4	5
13. Я не хочу дружить ни с украинцами, ни с грузинами	1	2	3	4	5
14. Я считаю, что лучше дружить только с грузинами	1	2	3	4	5
15. Я предпочитаю мероприятия, в которых принимают участие как украинцы, так и грузины	1	2	3	4	5
16. Я считаю, что лучше дружить и с украинцами, и с грузинами	1	2	3	4	5

M3. Насколько Вы согласны с такими утверждениями? Отвечая на вопрос, пожалуйста, учитывайте только события последних десяти лет. Оцените по 5-балльной шкале, где 1 - совсем не согласен, а 5 - полностью согласен

	Совсем не согласен	Скорее не согласен	Сложно ответить	Скорее согласен	Полностью согласен
1. Я считаю, что украинцы несправедливо или негативно ведут себя по отношению к грузинам, проживающим в Украине	1	2	3	4	5
2. Я считаю, что русские, которые проживают в Украине, несправедливо или негативно ведут себя по отношению к грузинам, проживающим в Украине	1	2	3	4	5
3. Я считаю, что представители других национальных меньшинств, которые проживают в Украине, несправедливо или негативно ведут себя по отношению к грузинам, проживающим в Украине	1	2	3	4	5
4. Я считаю, что украинцы имеют что-то против меня	1	2	3	4	5
5. Я считаю, что русские, проживающие в Украине, имеют что-то против меня	1	2	3	4	5
6. Я считаю, что представители других национальных меньшинств, проживающие в Украине, имеют что-то против меня	1	2	3	4	5
7. Меня дразнили из-за того, что я имею грузинское происхождение	1	2	3	4	5
8. Мне угрожали из-за того, что я имею грузинское происхождение	1	2	3	4	5
9. Я подвергался физической насилью из-за того, что я имею грузинское происхождение	1	2	3	4	5

M4. Насколько Вы согласны с такими утверждениями? Оцените по 5-балльной шкале, где 1 - совсем не согласен, а 5 - полностью согласен (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Совсем не согласен	Скорее не согласен	Сложно ответить	Скорее согласен	Полностью согласен
1. Я чувствую себя частью украинской культуры	1	2	3	4	5
2. Я чувствую себя частью грузинской культуры	1	2	3	4	5

M5. Согласны ли Вы с такими утверждениями? (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	1 – нет, абсолютно не согласен	2 нет, скорее не согласен	3 – как согласен, так и нет	4 – скорее согласен	5 – Полностью согласен
1. Я поддерживаю все (практически все) украинские традиции	1	2	3	4	5
2. Я отмечаю большинство украинских праздников	1	2	3	4	5
3. Я признаю основные украинские ценности	1	2	3	4	5
4. Я хорошо знаю украинскую историю	1	2	3	4	5
5. Я общаюсь на украинском или русском языке в быту	1	2	3	4	5
6. Я хорошо знаю украинский фольклор	1	2	3	4	5
7. Я часто читаю украинскую / на украинском языке художественную литературу	1	2	3	4	5
8. Я часто смотрю украинское/на украинском языке телевиденье	1	2	3	4	5
9. Я часто слушаю украинское/на украинском языке радио	1	2	3	4	5
10. Я часто смотрю украинские/на украинском языке фильмы	1	2	3	4	5
11. Я часто слушаю украинскую/на украинском языке музыку	1	2	3	4	5
12. Я воспитываю детей в украинском национальном духе	1	2	3	4	5
13. Я знаю много украинских культурных деятелей и их произведения	1	2	3	4	5
14. Я часто использую украинские Интернет-страницы	1	2	3	4	5
15. Я слежу за политическими событиями в Украине	1	2	3	4	5
16. Я участвую в обсуждениях политической ситуации, политических событий Украины	1	2	3	4	5

Если в 4 отмечен код 2 задать В1

В1. Выберите, пожалуйста, уровень квалификации, который Вы имеете сейчас и имели до переезда в Украину: (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОМ СТОЛБИКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Имеете сейчас	Непосредственно перед переездом в Украину
Переехал в Украину в детстве	1	1
Неквалифицированный рабочий	2	2
Квалифицированный рабочий	3	3
Руководитель	4	4
Офисный работник	5	5
Профессионал	6	6
Частный предприниматель, бизнесмен	7	7
Зарегистрированный безработный	8	8
Ученик, студент, аспирант	9	9
Неработающий пенсионер	10	10
Домохозяйка	11	11
Другое (УКАЖИТЕ)	12 _____	12 _____

В2. Как можно описать учреждение, где Вы работаете? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Бизнес, организованный Вами совместно с Вашей семьей или друзьями
2. Предприятие, которым руководят украинцы
3. Предприятие, которым руководят грузины
4. Государственные учреждения

В3. Сколько людей работает вместе с Вами? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. 1 – 5 человек
2. 6 – 10 человек
3. 11 – 50 человек
4. 50 – 250 человек
5. Больше 250 человек

В4. Укажите, пожалуйста, адрес, по которому расположено Ваше место работы (если Вы имеете больше одного места работы, то укажите адрес того, где Вы получаете больший доход)

(Адрес, по которому Вы работаете, нужен нам, чтобы понять неудобства, с которыми сталкиваются представители грузинской диаспоры. Напоминаем, что все Ваши ответы абсолютно анонимны, а результаты будут анализироваться только в обобщенном виде)

Город (село) _____, улица (просп., переул., бульвар) _____

В5. Контактируете ли Вы каждый день НА РАБОТЕ с представителями таких национальностей: (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Да, с несколькими	Да, с одним	Нет
1. Украинцы	1	2	3
2. Русские	1	2	3
3. Грузины	1	2	3
4. Армяне	1	2	3
5. Азербайджанцы	1	2	3

В6. Имеете ли вы бизнес в Грузии

- 6 Да, активно веду бизнес в Грузии
- 7 Владею бизнесом в Грузии, но его ведением не занимаюсь
- 8 Нет, не владею бизнесом в Грузии

Е1. Где Вы проживаете: (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Имею собственную квартиру / дом
2. Снимаю квартиру / дом
3. Снимаю комнату
4. Снимаю совместное жилье с друзьями / коллегами
5. Проживаю у родственников
6. Имею социальное жилье
7. Другое (УКАЖИТЕ) _____

Е2. Укажите, пожалуйста, адрес, по которому Вы проживаете: (Адрес, по которому Вы проживаете, нужен нам, чтобы понять неудобства, с которыми сталкиваются представители грузинской диаспоры. Напоминаем, что все Ваши ответы абсолютно анонимны, а результаты будут анализироваться только в обобщенном виде)

Город (село) _____, улица (просп., переул., бульвар) _____

Е3. К какому вероисповеданию Вы принадлежите? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Не принадлежу ни к какому из вероисповеданий
2. Армянская апостольская церковь (христианство)
3. Грузинская православная церковь
4. Другие православные церкви
5. Ислам
6. Католицизм
7. Греко-католицизм
8. Протестантизм
9. Иудаизм
10. Буддизм

Если в Е3 отмечен код 2 – 10, задать вопрос Е4

Е4. Кроме крещений детей, свадеб и похорон, как часто Вы посещаете религиозные учреждения? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Дважды в неделю и чаще	4. Только на важные праздники	7. Никогда или практически никогда
2. Раз в неделю	5. Раз в год	
3. Раз в месяц	6. Реже	

Если в Е4 отмечен код 1 – 6, задать вопрос Е5

Е5. Укажите, пожалуйста, адрес религиозного учреждения, в который Вы ходите чаще всего: (Адрес религиозного учреждения, который Вы посещаете, нам нужен для определения территориальной сплоченности грузинской диаспоры. Напоминаем, что все Ваши ответы абсолютно анонимны, а результаты будут анализироваться только в обобщенном виде)

Город (село) _____, **улица (просп., переул., бульвар)** _____

Если Вы не знаете адрес, то укажите название религиозного заведения _____

Р1. Где Вы, Ваши родители родились? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Украина	Грузия	Другая страна (УКАЖИТЕ)
1. Вы	1	2	3. _____
2. Мать	1	2	3. _____
3. Отец	1	2	3. _____

Если в Р1 отмечено для респондента вариант «Грузия» или «Другая страна», задать вопросы Р2.1, Р2.2

Р2.1 Приблизительно, в каком году переехали в Украину? Укажите год _____

Р2.2 Приблизительно, сколько Вам было лет _____ **Укажите возраст**

Если для матери отмечен вариант «родился в Грузии», «В другой стране», задать вопрос Р3.1

Р3.1 Переезжала ли Ваша мать на постоянное место проживания в Украину?

1. Да
2. Нет

Если в Р3.1 «Да», задать вопросы Р3.2, Р3.3

Р3.2 Приблизительно, в каком году Ваша мать переехал в Украину? Укажите год

Р3.3 Приблизительно, сколько Вашей матери было лет _____ **Укажите возраст**

Если для отца отмечен вариант «родился в Грузии», «В другой стране»:

Р4.1 Переезжал ли Ваш отец на постоянное место проживания в Украину?

1. Да
2. Нет

Если в Р4.1 «Да», задать вопросы Р4.2, Р4.3

Р4.2 Приблизительно, в каком году ваша мать / отец переехал в Украину? Укажите год

Р4.3 Приблизительно, сколько Вашему отцу / Вашей матери было лет _____ **Укажите возраст**

В зависимости от того, как именно мигрировал – родители или сам – задать вопрос относительно «Вы» или «Ваши родители» в вопросах Р5 -

Р5. Когда Вы переезжали в Украину, был ли в Украине кто-то из Ваших родственников или друзей? (Если Вы переехали в Украину в детстве или родились в Украине, дайте ответ на этот вопрос относительно Вашей семьи) (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Друзья и родственники проживали в Украине	3. Нет, друзья, родственники и знакомые не проживали в Украине
2. Были знакомые в Украине	

Р6. Переезжали ли другие Ваши родственники или друзья в Украину? (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Раньше меня	Вместе со мной	Позже меня	Не переезжали в Украину	Живут в Украине с рождения	Не имею родственника / не знаю
1. Родители	1	2	3	4	5	6
2. Братья и сестры	1	2	3	4	5	6
3. Муж / жена	1	2	3	4	5	6
4. Дети	1	2	3	4	5	6
5. Самый близкий друг	1	2	3	4	5	6

11. Оцените, насколько счастливым Вы себя считаете? Для оценки используйте шкалу от 1 до 10, где 1 – абсолютно несчастливый, а 10 – полностью счастлив

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

12. Насколько Вам сложно: (оцените по 5-балльной шкале, где 1 - совсем не сложно, а 5 - очень сложно) (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	Совсем не сложно	Не сложно	Затрудняюсь ответить	Сложно	Очень сложно
1. Дружить с украинцами	1	2	3	4	5
2. Найти в Украине пищу, которая нравится	1	2	3	4	5
3. Соблюдать украинские правила и нормы	1	2	3	4	5
4. Общаться с людьми из органов власти	1	2	3	4	5
5. Понимать шутки и юмор украинцев	1	2	3	4	5
6. Общаться с представителями других диаспор в Украине	1	2	3	4	5
7. Разговаривать о себе с другими людьми в Украине	1	2	3	4	5
8. Поддерживать / создавать семейные отношения	1	2	3	4	5
9. Адаптироваться к украинскому климату	1	2	3	4	5

13. Сталкивались ли вы за последние 6 месяцев со случаями предвзятого или несправедливого отношения по отношению к Вам как представителю грузинской диаспоры. Выберите сферы в которых Вы сталкивались со случаями дискриминации.

1	Нет, не сталкивался
2	Во время трудоустройства
3	При получении медицинских услуг
4	При получении медицинских услуг
5	При получении услуг в сфере образования
6	При получении административных услуг
7	При получении услуг в банковских учреждениях
8	В транспорте
9	Другое (уточните)

14. Относительно каждой из национальностей, приведенных ниже, выберите ОДНО из положений, НАИБОЛЕЕ БЛИЗКОЕ ВАМ ЛИЧНО, на которое бы Вы допустили представителей этой национальности или вероисповедания. (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ, КОТОРЫЙ НАИБОЛЕЕ ПОДХОДИТ ПО КАЖДОЙ СТРОЧКЕ)

		Я согласен допустить представителей этой национальности и вероисповедания как...						
		Членов моей семьи	Близиких родственников	Соседей	Коллег по работе	Жителей страны	Посетителей Украины, туристов	Не впускать бы в Украину
26.	Украинцев	1	2	3	4	5	6	7
27.	Русских	1	2	3	4	5	6	7
28.	Грузин	1	2	3	4	5	6	7
29.	Азербайджанцев	1	2	3	4	5	6	7
30.	Армян	1	2	3	4	5	6	7
31.	Евреев	1	2	3	4	5	6	7
32.	Чеченцев	1	2	3	4	5	6	7
33.	Мусульман	1	2	3	4	5	6	7
34.	Христиан	1	2	3	4	5	6	7

15. Вы женаты / замужем? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

- С украинкой / украинцем
- С грузинкой / грузином
- С представителем другой национальности (УКАЖИТЕ КАКОЙ) _____
- Холост / не замужем

16. Укажите Ваш пол: (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

- Мужской
- Женский

17. Укажите, пожалуйста, сколько Вам исполнилось полных лет: _____ лет

18. Определите материальное положение Вашей семьи в целом за последние 2-3 месяца: (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Часто не имеем денег и продуктов - иногда бедствуем
2. Не хватает продуктов питания - иногда голодаем
3. Хватает только на продукты питания
4. Хватает только на проживание
5. Хватает на все необходимое, но нам не до сбережений
6. Хватает на все необходимое, делаем сбережения
7. Живем в полном достатке

Если в 4 отмечен код 2, задать вопрос 19

19. Изменилось ли Ваше материальное положение после переезда в Украину

1. Да, значительно улучшилось
2. Да, немного улучшилось
3. Осталось прежним
4. Нет, немного ухудшилось
5. Нет, значительно ухудшилось

110. Какой Ваш основной источник доходов? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Работаю, имею собственный доход
2. Живу с государственной помощи
3. Живу на средства родителей
4. Доход жены / мужа
5. Поддержка со стороны детей
6. Другое (УКАЖИТЕ) _____

111. Входите ли Вы в общественные организации грузинской диаспоры в Украине? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
2. Нет

Если в 111 отмечен код 1, задать вопрос 112

112. Какой был главный мотив Вашего вступления в общественную организацию грузинской диаспоры в Украине? (ОТМЕТЬТЕ ОДИН ОТВЕТ) (ЕСЛИ ВЫ НЕ ВХОДИТЕ НИ В ОДНУ ОРГАНИЗАЦИЮ, ОТМЕТЬТЕ ПРИЧИНУ, КОТОРАЯ МОГЛА БЫ ПОБУДИТЬ ВАС К ВСТУПЛЕНИЮ В ОРГАНИЗАЦИЮ)

1. Мне нужна была юридическая помощь
2. Чтобы найти контакты с грузинами в Украине
3. Чтобы участвовать в образовательной и культурной деятельности грузинской диаспоры
4. Для доступа к литературе, написанной на грузинском языке
5. Чтобы учить детей грузинскому языку, культуре, истории
6. Чтобы иметь возможность общаться на грузинском языке
7. Другое (УКАЖИТЕ) _____

113. Являются ли Ваши родственники членами общественных организаций грузинской диаспоры? (ОТМЕТЬТЕ В КАЖДОЙ СТРОЧКЕ ОДИН ОТВЕТ)

	1 - Да	2 – Не знаю, не имею родственника, друзей	3 - Нет
1. Родители	1	2	3
2. Братья и сестры	1	2	3
3. Супруг / супруга	1	2	3
4. Дети	1	2	3
5. Близкие друзья	1	2	3

114. Как часто Вы посещаете общественные организации грузинской диаспоры?

1. Раз в неделю
2. Раз в месяц
3. Только во время важных мероприятий
4. Раз в год
5. Реже
6. Никогда или практически никогда

Благодарим за Ваши ответы!